

METSO-yhteistoimintaverkoston seuranta 2013

Kuusela, Saija, Hytönen, Marjatta & Rantala, Mirja

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute -sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmiä ja kokouskoosteita yms.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18
01301 Vantaa
puh. 029 532 2111
faksi 029 532 2103
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18
01301 Vantaa
puh. 029 532 2111
faksi 029 532 2103
sähköposti kirjaamo@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät Kuusela, Saija, Hytönen, Marjatta & Rantala, Mirja			
Nimeke METSO-yhteistoimintaverkoston seuranta 2013			
Vuosi 2014	Sivumäärä 50	ISBN 978-951-40-2477-1 (PDF)	ISSN 1795-150X
Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet Etelä-Suomen alueyksikkö / Vantaan toimipaikka / Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) seuranta ja vaikutukset / Hanke 3602			
Hyväksynyt Anne Tolvanen, professori, 1.6.2014			
Tiivistelmä Yhteistoimintaverkosto on yksi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSO:n toimenpide. Yhteistoimintaverkostoissa kehitetään uusia tapoja turvata toisiinsa kytkeytyneiden metsien monimuotoisuutta. Samaan aikaan tavoitteena on edistää maaseudun elinvoimaisuutta, elinkeinotoimintaa ja metsien monikäyttöä sekä tuottaa pysyviä toimintamalleja tai tuotteita. Verkostoja rahoittavat maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö yhdessä vuosittain noin 170 000 eurolla. Verkostojen vuoden 2013 seuranta toteutettiin SYKEN ja Metlan yhteistyönä. Seuranta perustuu verkostojen rahoittajatahoille laatimiin seurantaraportteihin ja hankekoordinaattoreiden haastatteluihin. Vuonna 2013 oli käynnissä seitsemän METSO-yhteistoimintaverkosta. Päätyneiden kolmen verkostohankkeen tulokset olivat hyviä. Hankkeet toimivat niukoilla resursseilla tehokkaasti ja saavuttivat käytännönläheisiä tuloksia. Myös viestintä oli päätyneissä verkostoissa aktiivista. Verkostot tuottivat työkalut rupiliskon, riistalle tärkeiden vaihtumisvyöhykkeiden ja koulumetsien turvaamiseksi. Työkalujen jatkohyödyntäminen on kiinni sidosryhmien aktiivisuudesta. Neljässä vuonna 2014 jatkavassa verkostossa on paljon vaihtelua. Osa toimii valtakunnallisesti ja näkyy mediassa, toisten toiminta on hyvin paikallista. Hankkeiden tuloksissa on monia onnistumisia, kuten metsänomistajien ja metsätoimijoiden aktivointi ja saavutetut hehtaaritavoitteet, mutta toiminnassa on myös selkeitä haasteita. Hankkeet ovat voimakkaasti riippuvaisia valtion rahoituksesta ja kannattavan elinkeinotoiminnan synnyttäminen on niille vaikeaa. Pienillä resursseilla toimivat lyhytkestoiset hankkeet ovat myös hyvin haavoittuvaisia muutoksille. Suurimmiksi ongelmiksi kehitettyjen toimintatapojen soveltamiselle ja leviämiseksi verkostokoordinaattorit kokivat metsäammattilaisten ja metsänomistajien asenteet, joihin voidaan vaikuttaa aktiivisella viestinnällä ja neuvonnalla. Ongelmallisiksi tunnistettiin myös hankkeiden lyhyt kesto ja niukat resurssit.			
Asiasanat METSO-ohjelma, metsien monimuotoisuus, yhteistoimintaverkosto, seuranta, hankkeet			
Julkaisun verkko-osoite http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2014/mwp298.htm			
Tämä julkaisu korvaa julkaisun			
Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla.			
Yhteydenotot Mirja Rantala, Metsäntutkimuslaitos, PL 18, 01301 Vantaa. Sähköposti mirja.rantala@metla.fi ja Saija Kuusela, Suomen ympäristökeskus, PL 140, 00251 Helsinki. Sähköposti saija.kuusela@ymparisto.fi			
Muita tietoja Julkaisu on osa Suomen ympäristökeskuksen hanketta ”METSO-ohjelmaa tukevan tutkimuksen ja kehitystyön koordinaatio”. Taitto: Sari Elomaa/Metla			

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Päättäneiden verkostohankkeiden tulokset	7
2.1 Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	7
2.2 Riistaa reunoilta – METSO-yhteistoimintaverkostohanke	8
2.3 Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta.....	10
3 Jatkavien verkostohankkeiden tulokset vuonna 2013	11
3.1 ”Kun toimeen tartutaan” – kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko!.....	11
3.2 Talous-METSO: Erirakenteinen metsänkasvatus METSO-kohteiden tukena kunnissa	12
3.3 Palojatkumo yksityismetsiin	13
3.4 Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella.....	14
4 Yhteenveto	15
5 Kehittämisehdotukset	17
Kirjallisuus	18
Liitteet: Verkostohankkeiden taustatiedot ja haastatteluhyteenvedot	19
Liite 1 Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	19
Liite 2 Riistaa reunoilta – METSO-yhteistoimintaverkostohanke	23
Liite 3 Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta	29
Liite 4 ”Kun toimeen tartutaan” – kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko!	34
Liite 5 Talous-METSO: Erirakenteinen metsänkasvatus METSO-kohteiden tukena kunnissa	38
Liite 6 Palojatkumo yksityismetsiin.....	43
Liite 7 Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella	46

1 Johdanto

Yhteistoimintaverkosto on yksi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSON toimenpiteistä (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008). Toimintaohjelman tavoitteena on pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys vuoteen 2016 mennessä. Vuoden 2011 hallitusohjelmassa METSO-ohjelmaa sovittiin jatkettavan vuoteen 2020 (Pääministeri Jyrki Kataisen... 2011).

Yhteistoimintaverkostoissa kehitetään uusia tapoja turvata toisiinsa kytkeytyneiden metsien monimuotoisuutta. Samaan aikaan tavoitteena on edistää maaseudun elinvoimaisuutta, elinkeinotoimintaa ja metsien monikäyttöä (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008). Verkostohankkeiden tavoite on myös tuottaa pysyviä toimintamalleja tai tuotteita. Hankkeet voivat olla paikallisia tai toimia ympäri Suomea. Verkostoja rahoittavat ympäristöministeriö (YM) ja maa- ja metsätalousministeriö (MMM) yhdessä vuosittain noin 170 000 eurolla. METSON kokeiluvaihe (2003–2007) mukaan lukien ohjelmassa on rahoitettu yhteensä 17 yhteistoimintaverkostoa, joiden kesto on vaihdellut kahdesta neljään vuotta (Rantala ym. 2011, Sirkiä 2012, 2013, Hytönen 2013).

METSO-yhteistoimintaverkostojen seurannan vastuu on jaettu Metsäntutkimuslaitoksen (Rantala ym. 2011, 2012, Hytönen 2013) ja Suomen ympäristökeskuksen kesken (Primmer & Keinonen 2006, Syrjänen ym. 2006, Sirkiä 2012, 2013). Verkostoista on seurattu niiden tulosten ekologista, taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä. Erillisiä seurannan teemoja ovat olleet metsien eri käyttömuotojen yhteensovittaminen, viestintä ja pysyvien toimintamallien luominen. Seurannassa on hyödynnetty hankkeiden väli- ja loppuraporttien lisäksi kysely- ja haastattelututkimuksia.

Vuotta 2013 koskeva seurantaraportti on tehty Metsäntutkimuslaitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä. Tavoitteena seurantojen yhdistämisessä on ollut päällekkäisen työn karsiminen ja verkostohankkeiden työmäärän keventäminen. Seurantaraportin tavoitteena on palvella verkostohankkeita rahoittavia ministeriöitä, verkostohankkeiden vetäjiä ja uusien hankkeiden suunnittelijoita.

Yhteinen raportti perustuu verkostojen rahoittajaministeriöille laatimiin väli- ja loppuraportteihin sekä verkostokoordinaattoreiden haastatteluihin. Raportteihin ja haastatteluihin perustuvan analyysin (luvut 2–5) ovat laatineet Saija Kuusela Suomen ympäristökeskuksesta ja Mirja Rantala Metsäntutkimuslaitoksesta. Haastattelut (Liitteet 1–7) on suunnitellut ja toteuttanut Marjatta Hytönen Metsäntutkimuslaitoksesta.

Raporttien ja haastattelujen pohjalta kootuissa hankekohtaisissa yhteenvedoissa tarkastellaan hankkeiden tavoitteiden toteutumista, viestintää ja tulosten vaikuttavuutta sekä aikaansaatuja pysyviä toimintamalleja eli tulosten kestävyyttä. Tulosten vaikuttavuuden mittareina on käytetty mm. arviointia tulosten käyttökelpoisuudesta sekä yhteistyö- ja sidosryhmätahojen sitoutumisesta hankkeeseen.

Verkostokoordinaattoreiden haastatteluissa on keskitytty uusien toimintatapojen kehittämiseen ja levittämiseen sekä elinkeinonäkökuuluihin. Lisäksi verkostokoordinaattoreilta kerättiin haastattelujen yhteydessä seurantaa ja viestintää koskevia kehittämissuhteita. Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2014. Niiden pohjalta laadittiin 2–3 sivua pitkät yhteenvedot, jotka lähetettiin haastateltaville tarkastettaviksi ja täydennettäväksi ennen julkaisua. Liitteissä 1–7 esitetään lyhyet yhteenvedot hankkeiden tavoitteista, yhteistyötahoista ja toimialueista sekä haastateltujen hankekoordinaattoreiden

Taulukko 1. Vuonna 2013 päättyneet METSO-yhteistoimintaverkostot.

Verkoston nimi	Toteuttaja	Hankekausi
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Pohjois-Karjalan ELY-keskus	2010–2013
Riistaa reunoilta – METSO-yhteistoimintaverkostohanke	Suomen riistakeskus	2011–2013
Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta	Suomen luonnonsuojeluliitto	2012–2013

Taulukko 2. Jatkat METSO-yhteistoimintaverkostot.

Verkoston nimi	Toteuttaja	Hankekausi
"Kun toimeen tartutaan" – kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko!	Hämeen ammattikorkeakoulu	2012–2014
Talous-METSO: Eriakenteinen metsänkasvatus METSO-kohteiden tukena kunnissa	Innofor Oy	2012–2014
Palojatkumo yksityismetsiin	Metsänomistajien liitto Järvi-Suomi	2012–2015
Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella	WWF Suomi	2012–2015

hyväksymät yhteenvedot haastatteluista. Liitteissä olevat sitaatit ovat hankekoordinaattoreiden haastattelu yhteenvedoihin tekemiä lisäyksiä tai muokkauksia, jotka julkaistaan sanatarkasti.

Vuonna 2013 oli käynnissä seitsemän yhteistoimintaverkostoa. Päättyviä verkostohankkeita oli kolme (Taulukko 1). Niiden osalta luvussa kaksi käydään läpi koko hankekauden tuloksia sekä joitakin vuoden 2013 saavutuksia. Loput neljä verkostoa jatkavat toimintaansa vuonna 2014 (Taulukko 2). Jatkavien verkostojen tuloksia tarkastellaan luvussa kolme (vrt. Sirkiä 2013).

Uusien verkostohankkeiden haku avattiin helmikuussa 2014. Hanke-esityksiä toivottiin erityisesti metsien luontoarvoihin liittyvän elinkeinotoiminnan sekä metsien virkistyskäytön, terveyden ja hyvinvoinnin aihepiireistä. Myös metsänomistajien vertaisverkostojen ja METSO-ohjelman viestinnän kehittäminen mainittiin mahdollisina hanketeemoina. Hakijoita kannustettiin kuitenkin vapaasti yhdistelemään mainittuja teemoja tai esittämään kokonaan uusia ideoita. Tavoitteena on, että uusissa verkostohankkeissa luodaan innovatiivisia tapoja turvata metsien monimuotoisuutta. Tähtäimessä on tuottaa pysyviä toimintamalleja kuten aiemmissakin verkostohankkeissa. Hakuaika päättyi 11.4.2014, ja hakemuksia saapui yhteensä yhdeksän kappaletta.

2 Päättyneiden verkostohankkeiden tulokset

2.1 Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi

Käytännön toteutus

Ilmastonmuutos metsässä -verkosto onnistui saavuttamaan alkuperäiset tavoitteensa erinomaisesti. Hankkeen aikana perustettiin yhteensä 547 hehtaaria suojelualueita ja toteutettiin Kestävän metsätalouden rahoituslain (Kemera) mukaisia toimia 92 hehtaarilla. Lisäksi hankkeessa ennallistettiin soita ja luhta-alueita viiden hehtaarin alalla, syvennettiin olemassa olevia rupiliskon lisääntymislampia ja nostettiin niiden vedenpintaa yhteensä neljällä kohteella sekä kaivettiin 23 uutta lisääntymislamppea. Kytkeytyneisyys huomioitiin uusien lampien sijoittelussa. Toimilla turvattiin ja palautettiin toisiinsa kytkeytyneitä pienvesi- ja kosteikkoverkostoja lähimetsineen ja edistettiin todistetusti rupiliskon elinvoimaisuutta (Liite 1, tavoite 1). Lisääntyviä rupiliskoja löydettiin kuudesta uudesta lammesta elokuussa 2013.

”Hankkeen aikainen suurin onnistuminen oli asiakkaan antama hyväksyntä työllemme: rupiliskot kelpuuttivat kaivamamme lammet lisääntymiseen.” (Ilmastonmuutos metsässä... Loppuraportti 2013).

Rupiliskon turvaamiseen kehitettiin toimivaksi osoittautunut toimintamalli, jonka pohjatyönä toteutettiin koulutuksia ja opas metsäammattilaisille (Liite 1, tavoite 2). Hankekoordinaattori myös valvoi tiloilla toteutettavaa leimikon suunnittelua. Toimintamalli oli erityisen tehokkaasti käytössä UPM-Kymmene Oyj:n (jatkossa UPM) metsäalueilla, joilla rupiliskon turvaamiseen satsattiin noin 18 hehtaarin alalla muun muassa uusia lampia kaivamalla ja suon ennallistamisella (Liite 1, tavoite 3). Muuta hankkeen käytännön toteutusta olivat Pielisjoen koulun ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opiskelijoille suunnattu opetus, messuille ja tapahtumiin osallistuminen sekä aktiivinen viestintä (Liite 1, tavoite 4). Hanke oli osa yhtä väitöskirjaa ja edesauttoi kolmen opinnäytteen valmistumisessa (Liite 1, tavoite 5).

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

Ilmastonmuutos metsässä -verkoston vaikuttavimmat tulokset olivat ELY-keskuksen ja metsäalan toimijoiden yhdessä kehittämä toimintamalli rupiliskon elinympäristöjen turvaamiseksi sekä onnistunut viestinnän yhteistyö. Myös perustetuilla METSO-kohteilla on pitkän aikavälin vaikuttavuutta. Hankkeen toimintaan sitoutuivat paikallisen Suomen metsäkeskuksen alueyksikön lisäksi metsänhoitoyhdistys, yhteismetsä ja metsäalan yritys (UPM). Yhteistyössä ja hankkeen viestinnässä olivat mukana myös Joensuun Popmuusikot ry, POP Pankki, Joensuun kaupunki, Joensuun seutuhallinto, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto ja aikaisemmin mainitut oppilaitokset mukaan lukien Itä-Suomen yliopisto.

Viestinnässä maanomistajille kerrottiin ensin rupiliskon ominaispiirteistä ja uhanalaisuudesta, jolloin maanomistajat saatiin ymmärtämään lajin suojelutarve (Liite 1). Kun viestinnässä korostettiin lajin harvinaisuutta, sen arvo nousi maanomistajien silmissä ja siirtyi osaksi heidän omistamiensa metsien arvoa. Lajin turvaamisen hyväksyttävyyttä paransi se, ettei toimista juuri aiheutunut lisäkustannuksia. Hankkeen sosiaalinen hyväksyttävyys ja tulosten vaikuttavuus olisi voinut muodostua hyvin erilaiseksi, jos maanomistajia olisi lähestytty ensisijaisesti EU-direktiivin tai

luonnonsuojelulain velvoitteiden näkökulmasta. Vastaavaa viestinnän mallia on mahdollista soveltaa myös muiden uhanalaisten lajien kohdalla.

Laajalle yleisölle suunnatussa viestinnässä onnistuttiin käyttämään hyväksi innovatiivisia keinoja (mm. lautapeli, nuorille suunnatut tapahtumat) ja houkuttelemaan mukaan tavallisuudesta poikkeavia yhteistyötahoja (Iloaarirock, POP Pankki, Joensuun kaupunki). Hankkeen näkyvyys nousi näin moninkertaiseksi viestintään satsattuihin resursseihin nähden. Hyvin onnistunut viestintä luo todennäköisesti pohjaa myös hankkeen tulosten soveltamiselle tulevaisuudessa, sillä laji muistetaan Joensuun kaupungin nimikkoeläimenä ja Iloaarirockin maskottina vielä pitkään hankkeen päättymisen jälkeen.

Pysyvät toimintamallit

Ilmastonmuutos metsässä -verkoston kehittämässä toimintamallissa rupiliskon elinympäristöjen kytkeytyneisyys ja muut lajille tärkeät seikat voidaan huomioida osana tilojen normaalia metsänhoitoa ilman mainittavien lisäkustannusten syntymistä. Tunnettujen rupiliskoosiintymien koordinaatit on luovutettu metsänhoitoyhdistyksille ja Suomen metsäkeskukselle, ja leimikoiden rajaus toteutetaan riittävän kauas rupiliskon lisääntymislammista. Hakkuissa lampien lähistöllä säästetään lehtipuita. Jos maanomistajalle aiheutuu merkittäviä taloudellisia menetyksiä, korvataan kustannukset METSO-ohjelman keinoin.

Toimintamalli on sovellettavissa sekä yksityisten maanomistajien että yritysten ja yhteismetsien mailla. Haastatteluvastausten perusteella sen jatkokäyttöön ovat sitoutuneet ainakin Suomen metsäkeskuksen Pohjois-Karjalan alueyksikkö, Metsähallitus ja UPM. Mallin toimivuudesta kielii se, ettei ELY-keskuksen tarvinnut puuttua hankkeen kahtena viimeisenä toimintavuotena rajauksiin kuin kerran. Samoin vain kerran hakkuut toteutettiin vahingossa rupiliskolammen rantametsässä, kun paikan koordinaatit eivät olleet siirtyneet työn toteuttajille. Toimintamallia voidaan soveltaa myös muille kosteiden elinympäristöjen metsälajeille, esimerkiksi sammakoille tai sudenkorennoille.

Verkoston kehittämällä toimintamallilla on hyvät edellytykset toimia Pohjois-Karjalassa myös jatkossa. Toimintatapaa voidaan soveltaa useilla kohteilla ilman erillistä rahoitustukea, ja aktiivisen viestinnän ja koulutuksen myötä asenteet lajin suojelua kohtaan ovat muuttuneet myönteisiksi. Koordinaattori tunnistikin yhteistoimintaverkostohankkeissa potentiaalia erilaisten elinympäristöjen ja lajien suojeluun. Verkostohankkeen keinoilla voidaan pureutua todennettujen ongelmien ratkaisuun laji ja luontotyyppi kerrallaan.

Haastatteluaineistossa hankkeen koordinaattori epäili oikean tiedon puutteen olevan suurin este toimintatavan leviämislle (Liite 1). Viestinnälle ja neuvonnalle on siis tarvetta myös jatkossa. Maanomistajien tehokkaimmaksi neuvontamuodoksi tunnistettiin henkilökohtainen kohtaaminen, jossa olennaista on kuunteleminen ja kunnioittava suhtautuminen.

2.2 Riistaa reunoilta – METSO-yhteistoimintaverkostohanke

Käytännön toteutus

Riistaa reunoilta -verkostohankkeen tavoitteet saavutettiin hyvin. Hankkeessa pilotoitiin riistalle tärkeiden vaihettumisvyöhykkeiden luonnonhoitoa yhteensä 14 kohteella. Toimenpiteisiin sisältyi muun muassa soiden ennallistamista, suon ja kankaan vaihettumisvyöhykkeiden hoitoa ja

lintukosteikkoja ympäröivien metsien luonnonhoidollisia hakkuita. Lisäksi hankkeessa tuotettiin vaihettumisvyöhykkeiden hoito-ohjeet ja ohjeisiin liittyvä koulutuspaketti. Metsästäjiä innostettiin vaihettumisvyöhykkeiden luonnonhoitoon paitsi viestinnällä, myös osallistamalla heidät pilottikohteiden luonnonhoidon suunnitteluun ja toteutukseen.

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

Riistaa reunoilta -hankkeen vaikuttavia tuloksia olivat toteutetut vaihettumisvyöhykkeiden hoito-ohjeet ja ohjeiden saaminen mukaan Hyvän metsänhoidon suositus -oppaaseen ja Riistapainotteisiin metsänhoitosuosituksiin (Liite 2). Tätä kautta ohjeet voivat jalkautua laajalle joukolle metsänomistajia. Viestinnän osalta hanke oli aktiivisin vuosina 2011 ja 2012, jolloin hanketta esiteltiin noin 20 eri mediassa lehdissä ja internetissä. Tärkeitä hankkeeseen sitoutuneita yhteistyökumppaneita olivat muun muassa Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja Suomen metsäkeskus. Ohjausryhmässä mukana oli edustus myös Metsänomistajien liitosta, Metsähallituksesta (metsätalous), Suomen luonnonsuojeluliitosta, metsäteollisuusyritys Metsä Groupista sekä ministeriöistä (MMM ja YM). Vaikka hankkeen kunnianhimoisen tavoite tehdä riistalajien elinympäristöjen hoidosta kannattavaa metsätaloudelle jäi toteutumatta, voidaan sanoa, että ohjeiden myötä ensimmäinen askel on otettu. Myös jatkotyö ohjeiden viemiseksi osaksi metsätalouden sertifiointijärjestelmiä voi pidemmällä aikavälillä lisätä hankkeen tulosten vaikuttavuutta ja kestävyyttä (Liite 2).

Pysyvät toimintamallit

Riistaa reunoilta -hankkeen merkittävin innovaatio oli innostaa metsästäviä maanomistajia vaihettumisvyöhykkeiden hoitoon osallistavalla toimintamallilla. Maanomistajat motivoituivat luonnonhoitoon paranevien virkistyskäyttömahdollisuuksien myötä. Riistatalouden arvon parempi huomiointi osana metsien monikäyttöarvoa mahdollistaisi myös erilaisen yritystoiminnan luomisen, muun muassa metsästäville metsänomistajille suunnatun palveluvalikoiman kehittämisen sekä metsästysmatkailun muodossa. Keski-Euroopan metsäteollisuustuotemarkkinoilla metsäkanalintuja suosiva metsänhoito voisi toimia yritysten imagoa ja markkinointia edistävänä brändinä (Liite 2).

Hankkeessa hyödynnettiin Kotiseutukosteikko Life -hankkeen kokemuksia siitä, että luonnonhoitokohteilla tulee olla selkeä omistaja, jotta niiden hoidosta huolehditaan myös jatkossa. Omistajuuden tunne saadaan syntymään, kun maanomistaja osallistuu itse kohteen hoidon suunnitteluun ja toteutukseen, osin myös rahallisesti. Hankkeessa toteutettiin yhteensä 14 pilottikohdetta, joista vain viidellä hyödynnettiin hankerahoitusta hoitotoimien toteutuksessa. Suurin osa töistä toteutettiin talkoohengessä ja maanomistajien omalla kustannuksella.

”Riistaa reunoilta -hanke on pyrkinyt laajentamaan kosteikkojen kunnostamiseen ryhtyneiden innokkaiden toimijoiden luonnonhoitoinnokkuutta myös vaihettumisvyöhykkeiden hoitoon.” (Riistaa reunoilta... Loppuraportti 2013).

Joskus riistaa huomioivan metsänkäsittelyn toimintatavat voivat tuottaa jopa säästöä, kun esimerkiksi turha alikasvoksen raivaus jätetään tekemättä. Hankkeessa kuitenkin huomattiin, että pienen taloudellisen kannustimen avulla myös laajempia kohteita (esimerkiksi vähäpuustoiset, ojitetut turvemaat) olisi mahdollista saada lisää luonnonhoidon ja ennallistamisen piiriin. Riistaa suosivan luonnonhoidon yhtenä rahoitusmekanismina voisi toimia myös vapaaehtoisesti hankittava ”luonnonhoitomerkki”, josta saatavat tulot ohjattaisiin erilaisiin kunnostuskohteisiin (Liite 2).

Hankkeen kehittämiä toimintatapoja voidaan soveltaa myös jatkossa. Tämä tosin edellyttää aktiivista viestintää ja ammattitaitoista suunnittelua. Haastatteluaineistossa hankkeen koordinaattori tuo esiin Riistakeskuksen työn sertifiointityöryhmissä ja rahoitusta saaneen uuden riista-aiheisen valtakunnallisen kehittämishankkeen, joissa hankkeen kokemuksia ja oppeja hyödynnetään (Liite 2). Hankekoordinaattori näkee verkostohankkeen hyvänä aloitusaskeleena eteenpäin. Haastattelussa koordinaattori arvioi, että toimintamallin leviämisen edellytyksiä ovat metsäalan nykyistä riistamyönteisempi tahtotila sekä metsänkäsittelymenetelmien monipuolistuminen. Metsänomistajille olisi myös hyvä tuottaa uusia aihetta tukevia palveluita, kuten riistapainotteisia metsäsuunnitelmia, sekä yksinkertaisia, maanomistajia toimintaan kannustavia ja sitouttavia kannustamia.

2.3 Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta

Käytännön toteutus

Koulumetsät arvoonsa -hanke onnistui hyvin tavoitteidensa toteuttamisessa. Koulujen ja päiväkotien tärkeiden lähimetsien tunnistamiseksi kehitettiin sähköinen työkalu, Koulumetsäkysely (Liite 3, tavoite 1). Hanke toi esiin lasten ja nuorten näkökulman lähimetsien käyttöön toteuttamalla ”Tämä metsä on meille tärkeä” -kilpailun. Varsinainen koulumetsien turvaamiseen tähtäävä työ ja yhteistyön lisääminen eri toimijoiden kesken toteutettiin vierailemalla yhteensä 21 koulussa/päiväkodissa ja pilotoimalla koulumetsäkonseptia (Liite 3, tavoite 2). Koulumetsätoimintaa edistettiin tehokkaasti myös kaupunkikohtaisin selvityksin Lahdessa, Helsingissä ja Espoossa. Lähimetsien hyödyntämistä opetuksessa edistettiin koulutuksin ja työpajoin (Liite 3, tavoite 3).

Yhteistyö maanomistajien suuntaan jäi suunniteltua vähäisemmäksi, mikä osittain vaikeutti koulujen ja päiväkotien lähimetsien turvaamista (Liite 3, tavoite 2). Kaupunki/kunta-maanomistajien suuntaan hanke kuitenkin onnistui yhteistyön luomisessa ja lisäämisessä eri maankäytön yksiköiden kesken.

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

Koulumetsät arvoonsa -hankkeen vaikuttavimmat tulokset ovat valmiita tuotteita, joita koulumetsien turvaamisesta kiinnostuneet tahot voivat hyödyntää. Näitä ovat kuntien ja kaupunkien käyttöön muokattavissa oleva sähköinen Koulumetsäkysely sekä koko hankkeen tuloksia yhteen vetävä Koulumetsäopas. Hankkeen ohjausryhmässä olevat sidosryhmät, joita olivat Luonto-Liitto, Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry, Kuntaliitto, Suomen Latu, Biologian ja maantieteen opettajien liitto ry, MMM, Suomen ympäristökeskus sekä Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio muun muassa edistivät yhdessä hankkeen viestintää. Tärkeimpiä yhteistyötahoja olivat koulut ja päiväkodit sekä koulumetsien maanomistajat, joista merkittävimpinä kolme kaupunkia: Helsinki, Espoo ja Lahti. Näissä koulumetsäasiaa päästiin viemään eteenpäin kaupungin ympäristökasvattajien sekä opetus- ja varhaiskasvatustoimen aloitteesta kaupungin kaavoittajien ja metsäosaston suuntaan.

Hanke toteutti menestyksekkäästi viestintää koulumetsäaiheista, ylläpiti sisällöllisesti monipuolisia verkkosivuja ja koosti tulosten jalkauttamiseksi hankkeen kokemukset opaskirjaksi. Hankkeesta tiedotettiin kuudessa lehdistötiedotteessa, kirjoittamalla kymmeniä artikkeleita lehtiin sekä pitämällä esityksiä ja työpajoja tapahtumissa. Kuntia päästiin lähestymään osana kirjekampanjaa, johon liitettiin esite koulumetsäaiheista. Lisäksi hankkeen puitteissa on valmistunut tai valmisteilla yhteensä seitsemän opinnäytetyötä.

Pysyvät toimintamallit

Koulumetsät arvoonsa -hankkeen toimintamalli perustui kouluille ja päiväkodeille tärkeiden lähimetsien tunnistamiseen ja uudenlaisen yhteistyön luomiseen. Merkittävimmät hankkeesta hyötyjät ovat lapset ja nuoret, joiden hyvinvointi lisääntyy sekä tärkeiden lähimetsien turvaamisen että lisääntyneiden vaikuttamismahdollisuuksien myötä.

”Hankkeessa tunnistettiin koulujen ja päiväkotien näkökulmasta tärkeitä lähimetsiä ja pyrittiin pukemaan lasten ja nuorten sekä kasvattajien ja opettajien tarpeet sanoiksi siten, että yhteistyö kunnan teknisen- ja ympäristöpuolen tai muun maanomistajan kanssa saattoi alkaa.” (Koulumetsät arvoonsa... Loppuraportti 2014).

Koulumetsien turvaamisella voidaan säilyttää laajemminkin virkistykselle tärkeitä taajamametsiä ja niiden luontoarvoja. Turvaamisen ei tarvitse aina olla suojelua, vaan myös opetus- ja virkistystoiminnan huomioiva kevyempi metsänkäsittely voi riittää tavoitteeseen pääsemiseksi. Samankaltaisia lähimetsien käyttäjäryhmiä ovat esimerkiksi senioriasujat, joille hankkeen tuottamaa toimintamallia voisi soveltaa (Liite 3). Hankkeen pohjalta voidaan myös kehittää lasten ja nuorten osallistamismenetelmiä kuntien ja kaupunkien päätöksentekoon sekä yrityspohjaisia luontokoulupalveluja (Liite 3).

Koordinaattorin haastattelun mukaan hankkeen toimintamallin vakiinnuttaminen jäi pahasti kesken. Hanke kehitti tarvittavat työkalut, mutta niiden jalkauttaminen vaatisi pidempikestoisen hankkeen. Haastattelussa koordinaattori ehdottaa hankkeille jalkautusrahaa, jota voitaisiin käyttää lopputuotteiden markkinointiin. Jalkautusrahan katsotaan olevan tarpeen, sillä vasta hankkeen loppuvaiheessa todella tiedetään, ovatko tuotteet toimineet ja kannattaako niitä jalkauttaa.

3 Jatkavien verkostohankkeiden tulokset vuonna 2013

3.1 ”Kun toimeen tartutaan” – kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko!

Käytännön toteutus

”Kun toimeen tartutaan” -verkostossa toteutettiin kuusi luonnonhoidon työkohdetta, jotka kattoivat yhteensä noin seitsemän hehtaaria. Työt sisälsivät erilaisten lehtojen hoitoa, harjumetsän ja rantaluhdan raivauksia sekä metsälaitumen hoitoa. Hankkeen tiedotustilaisuuden ja retkeilyn avulla tavoitettiin noin 40 henkilöä, ja muutama aktiivinen luonnonhoidon toteuttaja on sitoutunut hankkeeseen. Hankkeen päätavoite parantaa luonnonhoidon teettäjien ja tekijöiden verkostoitumista on osittain saavutettu, sillä töiden tilaajilla ja toteuttajilla alkaa olla tietoa ja kokemuksia toisistaan. Kokonaisuutena verkoston toiminta on ollut tavoitteiden (ks. Liite 4) mukaista vaikkakin melko pienimuotoista.

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

”Kun toimeen tartutaan” -verkoston tärkeimmät yhteistyötahot ovat Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Suomen metsäkeskus, Metsähallitus sekä luonnonhoitotoita toteuttavat yrittäjät.

Verkoston vaikuttavimpia tuloksia on luonnonhoitotöiden teettäjien ja toteuttajien verkostoituminen ja tätä kautta mahdollisesti syntyvät pitkäkestoiset asiakkuussuhteet. Toistaiseksi luonnonhoitotöiden toteuttamisesta on kuitenkin kiinnostunut vasta muutama aktiivinen yrittäjä, eli vaikuttavuutta on tällä hetkellä vaikea arvioida. Mukaan lähteneet yrittäjät ovat kuitenkin päteviä ja innostuneita (Liite 4). Myös tilaajien kokemukset ovat olleet myönteisiä, ja lisää luonnonhoitokohteita on luvattu vuodelle 2015.

”Hankkeeseen on vakiintunut 4-6 toimijan joukko, joka on selvästi innostunut luonnonhoitomahdollisuuksista, ja joka on päässyt tekemään luonnonhoitotöitä.” (Kun toimeen... Väkiraportti 2014).

Hankkeen toteuttama viestintä on keskittynyt sähköpostilistan ja verkkosivujen varaan. Lisäksi vuonna 2013 hankkeesta julkaistiin yksi lehtijuttu ja hanketta esiteltiin kahdessa oman hankkeen ulkopuolisessa tilaisuudessa.

Pysyvät toimintamallit

”Kun toimeen tartutaan” -hankkeen osalta pysyvää toimintamallia ei ole hahmoteltu väkiraportissa. Hanke tukee Suomen metsäkeskuksessa käyttöön otettua luonnonhoidon toimintamallia (hankehakumenettely), ja pyrkii näin edistämään luonnonhoidon toteutusta METSO-ohjelmassa. Hanke tukee Suomen metsäkeskuksen organisaatiouudistukseen liittyvää muutosvaihetta, eikä tähtää muiden pysyvien lopputuotteiden tuottamiseen. Yksi luonnonhoidon toteutusta edistävä pysyvä lopputuote voi kuitenkin olla suunniteltu luonnonhoitorekisteri, johon kootaan alueen luonnonhoidon toteuttajien yhteystiedot (Liite 4).

Luonnonhoidon edistämisen osalta hanke on osoittanut, että toive luonnonhoitoon keskittyvän yritystoiminnan laajamittaisesta edistämisestä ilman valtion tukea ei todennäköisesti toteudu. Haastatteluvastausten perusteella luonnonhoidon markkinointia tulisi pikemminkin edistää metsänomistajien suuntaan, jotta luonnonhoidon imago tai brändi saisi vahvemman aseman METSO-ohjelmassa. Tältä osin viestintään ja markkinointiin tulisi satsata monella rintamalla, ja kehittää erilaisille metsänomistajaryhmille suunnattua täsmäviestintää (Liite 4).

3.2 Talous-METSO: Eirakenteinen metsänkasvatus METSO-kohteiden tukena kunnissa

Käytännön toteutus

Talous-METSO -hankkeessa on tavoitettu toisen hankevuoden loppuun mennessä 75 % koko hankealueen metsänomistajista, ja vain neljä omistajaa on kieltäytynyt kokeilemasta erirakenteista metsänkasvatusta tai suhtautunut hankkeeseen kielteisesti (Liite 5, tavoitteet 1 ja 3). Hankealueen pinta-alasta (11 500 ha) on jo noin 65 % avohakkuiden ulkopuolella. METSO-kohteiden etsintää on jouduttu laajan hankealueen vuoksi rajaamaan iäkkäämpää puustoa tai uhanalaista lajistoa sisältäville kohteille sekä suunniteltujen leimikoiden läheisyyteen (Liite 5, tavoite 2). Vuonna 2013 METSO-kohteita löydettiin 33 kappaletta, kattaen yhteensä noin 217 hehtaaria. Valtaosa kohteiden maanomistajista on pyytänyt tarjousta ELY-keskukselta kohteen suojelemiseksi. Kaikkiaan verkoston tavoitteet on jo pitkälti saavutettu.

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

Talous-METSO -hankkeen vaikuttavin tulos on mittava tiedotuskampanja, jonka avulla hankealueen metsänomistajat on saatu innostumaan hankkeesta. Hanke on ollut esillä paikallislehdissä neljä kertaa, lisäksi hanketta on esitelty maastotilaisuuksissa, messuilla ja henkilökohtaisin metsänomistajatapaamisin. Laajan pinta-alansa ansioista hankealueella voidaan monimuotoisuutta huomioivien erirakenteisten hakkuin ylläpitää avoimia alueita välttelevää lajistoa todennäköisesti paremmin, kuin jos alue käsiteltäisiin avohakkuin. Myös METSO-ohjelmasta kertominen ja kohteiden inventointi edistävät samaa tavoitetta – tältä osin verkostohanke on ollut alueen aktiivisin viestijä (Liite 5). Yhteistyössä on mukana maanomistajatahojen lisäksi Suomen metsäkeskus ja Suomen riistakeskus, jotka valvovat toteutettujen metsän- ja riistanhoitotoimenpiteiden laatua.

Pysyvät toimintamallit

Talous-METSO -verkoston pitkän aikavälin tavoite on, että hankkeeseen osallistuneet metsänomistajat jatkavat alueidensa metsänhoitoa erirakenteisen metsänkasvatuksen menetelmin (Liite 5, tavoite 3). Tavoite on tärkeä hankealueen monimuotoisuuden turvaamisen ja lisäämisen kannalta. Väliraportissa ei kuitenkaan arvioida, voisiko vastaavanlainen tiedotuskampanja olla toteutettavissa muualla Suomessa. Haastatteluvastausten perusteella kampanjoihin vaaditaan yhtenäinen alue, jolta löytyy erirakenteisen metsänkasvatuksen ”pioneerimetsänomistajia” (Liite 5). Innofor Oy:n lisäksi eräät pienet ja keskisuuret metsäpalveluyritykset ja sahat ovat hiljalleen omaksunneet erirakenteisen metsänkasvatuksen menetelmiä. Osa metsänhoitoyhdistyksistä kuitenkin epäilee uudenlaisia menetelmiä, eikä METSO-ohjelman markkinointia nähdä taloudellisesti kannattavana (Liite 5). Metsänomistajat tarvitsevatkin edelleen enemmän tietoa eri menetelmien eduista ja METSO-ohjelman mahdollisuuksista, jotta he osaavat halutessaan vaatia monimuotoisuuden parempaa huomiointia metsäalan ammattilaisilta. Positiivisia merkkejä tästä on jo nähtävillä.

”On merkillepantavaa, että metsänomistajat yhä enenevässä määrin pyytävät eri-ikäishakkuuta myös suoraan puun ostajilta - jotka ovat alkaneet niitä myös toteuttaa.” (Talous-METSO... Väliraportti 2013).

3.3 Paloatkumo yksityismetsiin

Käytännön toteutus

Paloatkumo yksityismetsiin -verkostossa toteutettiin vuoden aikana kolme kulotusta yhteensä 16 hehtaarin alalla. Kulotustaitojen osalta suunnitellut koulutukset (ml. lajikoulutus) toteutettaneen vuonna 2014. Kulotusesitettä on jaettu metsänhoitoyhdistyksiin käytettäväksi viestinnässä. Hankkeen tavoitteita on näin onnistuttu edistämään (Liite 6), mutta tavoitteiden asettamiseksi ei ole määritelty selkeitä mittareita, eikä niiden seuranta siksi ole kovin helppoa. Esimerkiksi kulotukseen liittyvien verkostojen osalta väliraportissa ei mainita uusia, mukaan innostuneita tahoja, vaan verkosto lepää voimakkaasti osallistuvien metsänhoitoyhdistysten harteilla. Toisaalta yhdistysten sisällä kulotusvas- tuuta on jo voitu siirtää myös muille työntekijöille hankkeen varsinaisten vastuuhenkilöiden lisäksi.

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

Paloatkumo yksityismetsiin -verkostossa metsänhoitoyhdistysten vastuullinen rooli kulotusten organisoinnissa ja toteutuksessa lisää tulosten vaikuttavuutta. Tärkeää on myös yhteistyö muihin

kulutuksen asiantuntijaorganisaatioihin sekä vapaaehtoistoimijoihin (Liite 6). Metsänomistajille ja muille kulutustoimijoille on viestitty lähinnä verkkosivujen ja kolmen metsänhoitoyhdistyksen lehden kautta. Yksi mahdollisesti vaikuttava hankkeen lopputuote on toteutettu kulotusesite, jos se leviää metsänhoitoyhdistysten välityksellä laajalle. Myös vuodelle 2014 suunnitellut koulutukset voivat olla vaikuttavia hankkeen tuloksia, jos niihin saadaan osallistumaan runsaasti aihepiiristä innostuneita henkilöitä.

”Innostusta kulutukseen on ydinporukassa, mutta innostuksen levittäminen ei ole ihan helppoa.” (Palojatkumo yksityismetsiin... Väkiraportti 2013).

Pysyvät toimintamallit

Palojatkumo yksityismetsiin -hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteena on kulotuskulttuurin elvyttäminen, mikä ei tapahdu hetkessä. Haasteita riittää, sillä toteutus on riskialtista ja vaatii erityisosaamista ja -kalustoa, ja on hyvin riippuvainen vallitsevista sääoloista. Kulotuskulttuurin edistäminen koko maassa vaatisi maan kattavaa koulusta, viestintää ja yhteistyötä muun muassa lajiasiantuntijoiden kanssa (Liite 6). Hankkeen tulosten laajentaminen vaatisikin todennäköisesti uuden hankkeen. Tämän hankkeen tulosten kestävyys jäänee siis heikoksi, vaikka toteutetut toimenpiteet ovatkin olleet tavoitteiden mukaisia. Toisaalta kulotuksen edistäminen koko maassa ei ehkä olekaan mielekästä, vaan toimintaa tulisi keskittää muutamille alueille uusien asiantuntijoiden innostamiseksi (Liite 6).

3.4 Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella

Käytännön toteutus

Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella -hankkeessa on määritelty tavoitteisiin pääsemiseksi (Liite 7) useita numeerisia mittareita, jotka ovat kaikki jo toteutuneet tai aikataulussa. Esimerkiksi hankkeen järjestämiä laiduntreffit-tilaisuuksia on pidetty neljä, joista kaksi vuonna 2013. Tavoitteena on järjestää yhteensä vähintään viisi tilaisuutta. Tilaisuuksissa esitellään perinneympäristöjen hoitoa ja edistetään maanomistajien ja laiduneläinten omistajien välistä yhteistyötä. Lisäksi hanke organisoii vuonna 2013 yhden talkooleirin, toteutti ostopalveluna neuvontaa maanomistajille ja karjankasvattajille ja laati sidosryhmien kanssa yhteistyössä Suomen ensimmäisen luonnonlaidunlihan tuotantokriteeristön.

Viestintä ja tulosten vaikuttavuus

Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella -hankkeen sähköpostilistalla on yli sata osoitetta. Verkostossa on satsattu voimakkaasti koko maan kattavaan viestintään, joka onnistui vuonna 2013 hyvin. Hanke lähetti kolme lehdistötiedotetta, yhden mediakutsun ja kymmenen uutiskirjettä. Hankkeesta kirjoitettiin lehdissä tai kerrottiin radiossa yhteensä 45 kertaa, lisäksi hanke on näkynyt internetissä sekä omien verkkosivujen että sosiaalisen median välityksellä. Hankkeen aihepiiristä on myös valmistunut yksi maisterin tutkintoon sisältyvä opinnäyte (Laanti 2013).

Hankkeen vaikuttavimpia tuloksia ovat olleet luonnonlaidunnuksen edistämisestä kiinnostuneille metsän- ja laiduneläinten omistajille tarjoama neuvonta-apu, monipuolinen viestintä sekä luonnonlaidunlihan tuotantokriteerit. Neuvonnalla ja viestinnällä on tavoitettu hankkeen avaintahoja eli maanomistajia, joita aihe kiinnostaa. Yhteistyö muun muassa Metsätalouden kehittämiskeskus

Tapion ja ProAgrian kanssa on tältä osin ollut erittäin hedelmällistä (ks. myös Liite 7). Verkosto on toiminut yhteistyössä monipuolisesti erilaisten hankkeiden ja yhdistysten kanssa, joista esimerkiksi luonnonlaidunlihan kriteeristön tuottamisessa olivat mukana Pihvikarjaliitto ja Suomen lammasyhdistys.

Pysyvät toimintamallit

Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella -verkoston tulosten kestävyys on vaikuttanut myönteisesti etenkin hankkeessa valmistellut luonnonlaidunlihan tuotantokriteerit. Kriteerien laajamittainen käyttöönotto edistäisi selkeästi luonnonlaiduntamiseen liittyvää yritystoimintaa ja tätä kautta hoidettujen puustoisten perinneympäristöjen määrän kasvua. Hankkeessa arvioidaan, että etenkin karjanomistajat ja karjankasvattajat saavat kriteeristöstä vahvistusta yritystoiminnan synnyttämiseen tai lisäämiseen. Tältä osin tulosten kestävyttä voi kuitenkin arvioida vasta pidemmän ajan jälkeen. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio jatkaa asian edistämistä uudessa hankkeessa tähdäten luonnonlaidunlihan sertifiointijärjestelmän kehittämiseen (Liite 7).

Muilta osin perinnebiotooppien hoidon edistämässä avainasemassa näyttäisi olevan maanomistajien ja laiduneläinomistajien käytännönläheinen neuvonta ja vertaistuki. Haastatteluvastauksista nousee esille tarve paremmin organisoidulle, pysyvälle neuvontapalvelulle, joka olisi asiakkaille ilmaista tai edullista. ELY-keskukset voisivat järjestää neuvonnan, jos ne olisivat paremmin resursoituja. (Liite 7.)

”Tärkein innovaatio ... on tähän asti ollut kahden pitkän käytännön työn kokemuksen omaavan karjankasvattajan neuvontapalveluiden tarjoaminen kiinnostuneille maksutta.”
(Puustoisten perinneympäristöjen... Väliraportti 2013).

Toimivan neuvontapalvelun lisäksi rahoitustukijärjestelmien rooli toiminnan edistämässä on keskeinen – tällä hetkellä epävarmuus EU:n maatalouden tuista on vaikeuttanut hankkeen tavoitteiden edistämistä (Liite 7). Haastattelussa koordinaattori näkee ongelmana myös laiduneläinten vähäisen määrän verrattuna kunnostusta vaativiin pinta-aloihin.

4 Yhteenveto

Päättäneiden verkostohankkeiden tulokset olivat rahoitukseen nähden erinomaisia. Hankkeissa saatiin paljon aikaan suhteellisen pienillä resursseilla, eli hankkeiden toiminta oli tehokasta. Tulokset olivat käytännönläheisiä ja siksi myös vaikuttavia, ja alustavassa arviossa on viitteitä myös tulosten kestävydestä. Miten tulosten hyödyntäminen jatkuu hankkeiden päätyttyä, on kiinni lähinnä siitä, pitävätkö sidosryhmät ja yhteistyökumppanit aihepiirejä tärkeinä. Työkalut rupiliskon, riistalle tärkeiden vaihettumisvyöhykkeiden ja koulumetsien turvaamiseksi ovat olemassa.

Rupiliskon osalta merkittäviä esteitä käytännön toimien jatkumiselle ei ole, sillä lajin turvaaminen ei vaadi suuria taloudellisia uhrauksia eikä mittavaa muutosta vakiintuneissa metsänkäsittelytekniikoissa. Lisäksi lajin esiintyminen suhteellisen suppealla alueella saattaa edistää osaamisen säilymistä. Riistan osalta maanomistajat vaikuttavat erittäin motivoituneilta, mutta metsäammattilaisten

ajattelutavassa on vielä kehittämistä laajamittaisen muutoksen aikaansaamiseksi. Jotta riistan huomioiminen metsänhoidossa yleistyisi, metsälalle pitäisi saada riistanhoidolle myönteinen tahtotila (Liite 2). Verkostohanke käynnisti tähän vaadittavan pitkäjänteisen työn, jota voidaan onneksi jatkaa uusissa, samaa aihepiiriä tukevissa hankkeissa (Liite 2). Tuore metsälakimuutos voi osaltaan edistää riistan parempaa huomioimista jatkossa, sillä se sallii monipuolisempia metsänkäsittelytapoja.

Samaa optimismia ei hengi Koulumetsät arvoonsa -hankkeen haastattelu (Liite 3). Vaikka koulumetsien turvaaminen voidaan hoitaa hyvin pienillä resursseilla, lähinnä hyvään yhteistyöhön perustuen, on toistaiseksi epäselvää lähtevätkö esimerkiksi kunnat työhön itsenäisesti. Verkostohankkeen rooli fasilitaattorina on ollut ensiarvoisen tärkeä (Liite 3). Aihe jää helposti muiden asioiden jalkoihin eikä lasten ja nuorten ääni ja toiveet aina kuulu kuntapäätäjille saakka. Valmistuvan Koulumetsäoppaan markkinoinnin merkitys on tältä osin suuri – opas tulisi saada jalkautettua mahdollisimman moneen kuntaan, kouluun ja päiväkotiiin. Ilman sidosryhmien aktiivisuutta jalkauttamiseen ei todennäköisesti löydy resursseja.

Jatkavissa verkostohankkeissa on paljon vaihtelua – osa toimii valtakunnallisesti ja näkyy mediassa voimakkaasti, osan toiminta on puolestaan hyvin paikallista ja melko pienimuotoista. Verkostojen tavoitteiden asettelussa on jo alun alkaen ollut suuria eroja. Näyttäisi siltä, että aktiivisen viestinnän kautta verkostojen vaikutukset voivat levitä yli alkuperäisen hankealueen rajojen (esim. Ilmastonmuutos metsässä -hanke). Paikallisen ja valtakunnallisen viestinnän tärkeys nousi esiin myös Talous-METSO -hankkeen haastatteluvastauksissa (Liite 5).

Niukan viestinnän lisäksi yhteistä paikallisille ja pienimuotoisille verkostohankkeille on voimakas riippuvuus valtion rahoituksesta ja vaikeus luoda kannattavaa yritystoimintaa (Liitteet 4 ja 6). Toisaalta myös puustoisten perinneympäristöjen hoito on tukiriippuvaista ja yleensä pienimuotoista (Liite 7). Hanke on kuitenkin lähtenyt rohkeasti kehittämään uusia taloudellisia kannustimia perinneympäristöjen hoitoon ja satsannut monipuoliseen viestintään. Hankkeen tulosten kestävyys on osalta tukijärjestelmien ja neuvontapalvelujen kehitys olisi kuitenkin erittäin tärkeää (Liite 7).

Suurimmiksi ongelmiksi kehitettyjen toimintatapojen soveltamiselle ja leviämiselle verkostokoordinaattorit nostavat metsäammattilaisten ja metsänomistajien epäluuloiset asenteet. Usein epäluulojen nähtiin johtuvan tiedonpuutteesta tai virheellisistä käsityksistä, joita voidaan oikaista sitkeällä tiedottamisella ja neuvonnalla. Esimerkiksi oikea tieto töiden alhaisista kustannuksista voi muuttaa asenteita nopeastikin (Liitteet 1 ja 2). Joissakin verkostoissa ongelmallista on työläjien marginaalisuus (kulutus, luonnonhoitoyrittäjäyys, laiduneläinten vähäinen määrä) ja pienimuotoisuuden vuoksi niistä on vaikea saada markkinoita kiinnostavia tuotteita. Yhdeksi ongelmaksi toimintatapojen levittämiseksi nähdään verkostojen liian pienet resurssit ja lyhyt kesto (mm. Liite 3).

Hankekoordinaattoreiden haastatteluista käy selväksi, että pienillä resursseilla toimivat, lyhytkestoiset yhteistoimintaverkostot ovat haavoittuvaisia, ja esimerkiksi muutokset lainsäädännössä tai tukiehdoissa voivat vaikuttaa niiden toimintaan voimakkaasti. Luonnonhoidon parissa työskenteleeseen hankkeisiin tulee vaikuttamaan meneillään oleva Kemera-uudistus, puustoihin perinneympäristöihin keskittyvään hankkeeseen uuden tukikauden tuomat muutokset ja kulutuksiin jopa kesän sääolot. Menestyksekkään hankkeen on sopeuduttava ja linjattava toimintaansa tarvittaessa uudelleen. Kyky nopeisiin muutoksiin vaatii ketteryyttä ja kekseliäisyyttä paitsi hankkeenkoordinaattorilta myös verkoston muilta toimijoilta.

5 Kehittämisehdotukset

Useamman hankekoordinaattorin haastatteluissa nousi esiin jatkohankkeen tai lisärahoituksen tarve (Liitteet 2, 3, 4 ja 7). Vaikka hankkeissa saadaan paljon aikaan vähillä resursseilla, ei ajatus lisärahoituksesta ole kohtuuton. Lisä- tai jatkorahoitus parantaisi etenkin hankkeiden kestävyttä eli pitkän aikavälin vaikuttavuutta. Koulumetsät arvoonsa -hankkeen haastatteluvastaus kiteyttää jatkorahoitustarpeet hyvin: ”Tukea pitäisi olla tarjolla myös lopputuotteen markkinoinnille ja kohderyhmäviestinnälle, jotta toimintatapa vakiintuisi, tuotteistuisi ja alkaisi elää omaa elämäänsä” (Liite 3). Jatkorahoituksen puolesta puhuu myös usean hankekoordinaattorin haastatteluissa ongelmaksi tunnistama metsäalan tai metsänomistajien varauksellinen asenne. Asenteisiin ja ennakkoluuloihin vaikuttaminen vaatii aikaa. Toisaalta vaikka asenneilmapiiri olisikin suotuisa, eivät muutokset totutussa toiminnassa välttämättä tapahdu nopeasti. Verkostojen rahoituksen tulisi olla oikeassa suhteessa myös Valtioneuvoston periaatepäätöksessä yhteistoimintaverkosto-toimenpiteelle asetettuihin moniin tavoitteisiin (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008). Mahdollisuus jatkojalostaa tai jalkauttaa aikaisemmissa verkostohankkeissa tuotettuja toimintamalleja lisättiin huhtikuussa 2014 umpeutuneeseen verkostohankehakuun.

Jatkossa hankkeiden olisi hyvä suunnitella toimintamallin säilymistä hankkeen päätyttyä jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Raporttien ja haastatteluiden perusteella vaikuttaa, että muun muassa kustannustehokkailla, mahdollisesti muihin töihin yhdistettävillä toimintatavoilla on mahdollisuus vakiintua osaksi normaalikäytäntöjä (Liitteet 1 ja 2). Myös viestintää tulisi suunnitella tarkemmin. Esimerkiksi ”Kun toimeen tartutaan” -hankkeen toimintaa voisi osittain suunnata myös metsänomistajille kohdennettuun viestintään, jolla edistettäisiin muutoin todennäköisesti pienimuotoiseksi jäävän luonnonhoitoyrityksen kysyntää (Liite 4). Myös Palojatsumo yksityismetsiin -hanke voisi aktiivisemmin viestiä ja verkostoitua metsänhoitoyhdistyskenttää laajemmalle. Aktiivisen viestinnän ja metsäammattilaisten sekä metsänomistajien henkilökohtaisen neuvonnan lisäksi hankkeet nostivat esiin vertaisverkostot (Liite 7) ja malli- tai pioneeritilat (Liitteet 1, 2 ja 5) tärkeinä keinoina levittää uusia toimintatapoja.

Osa toimivista hankkeista on jo nyt asettanut itselleen selkeitä numeerisia tai muutoin konkreettisia tavoitteita. Selkeä tavoitteiden asettaminen voi helpottaa hankkeen omaa ja ulkopuolisten tahojen toteuttamaa seurantaan siitä, miten työ etenee. Lisäksi se luo kuvaa määrätietoisesta työstä mm. rahoittajan suuntaan. Verkoston toiminnan kehittyessä, uutta opittaessa tai ympäristön radikaalisti muuttuessa on alussa asetettuja tavoitteita kuitenkin voitava muuttaa ilman, että verkoston katsotaan epäonnistuneen. Näissäkin tapauksissa tavoitteiden asettaminen voi auttaa seuraamaan ja dokumentoimaan tehtyjä linjanmuutoksia. Joustava tavoitteiden muuttaminen, vanhoista tavoitteista luopuminen ja uusien asettaminen on tehtävä myös rahoittajan suunnalta helpoksi ja hyväksyttäväksi, jotta verkostojen kokeileva ja uutta kehittävä toimintatapa säilyy.

Verkostojen seurantaan helpottaisi, jos hankkeiden tuloksia esittelevät väli- ja loppuraportit sekä muut tuotteet (esim. oppaat) julkaistaisiin automaattisesti internetissä. Tältä osin vuoden 2014 verkostohakuilmoitukseen lisättiin vaatimus, että kaikilla hankkeilla tulee olla toimivat verkkosivut. Nykytilanteessa hankekoordinaattorit eivät vastusta raporttien julkaisemista, mutta kaikilla ei ole julkaisemiseen toimivaa kanavaa.

Verkostojen seurannan kehittämisen osalta tärkein huomio lienee, että tulosten kestävyttä voidaan kunnolla mitata vain, jos seuranta toteutetaan muutama vuosi hankkeiden päättymisen jälkeen (ks. Liite 6). Tällöin seurannan kohderyhmänä voisivat olla koordinaattoreiden lisäksi hankekauden

aikaiset sidosryhmät ja yhteistyötahot, jotka profiloituvat tulosten loppukäyttäjiksi. Erityisen kiinnostavaa olisi verrata mahdollisten jatkoraioitusta saaneiden hankkeiden ja normaalikes-toisten hankkeiden tulosten kestävyuden välisiä eroja. Mielenkiintoinen tutkimuskysymys olisi myös, millaiset toimintamallit todella jäävät elämään. Johtaako esimerkiksi aktiivinen viestintä, kustannustehokkuuden korostaminen vai laaja toimijaverkosto pysyvimpään lopputuotteeseen tai toimintamalliin?

Kirjallisuus

- Hytönen, M. 2013. METSO-yhteistoimintaverkoston seuranta 2012. Metlan työraportteja 270. 62 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp270.pdf>
- Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi - loppuraportti ajalta 1.1.2010 – 31.12.2013. Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Joensuu. 19 s.
- Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta 2012–2013: Loppuraportti. 2014. Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Helsinki. 30 s.
- ”Kun toimeen tartutaan” - kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko -yhteistoimintaverkostohankkeen väliraportti vuoden 2013 toiminnasta. Hämeen ammattikorkeakoulu, Evo. 5 s.
- Laanti, S. 2013. Viljelijöiden näkemyksiä puustoisten perinnebiotooppien hoidosta. Maisterintutkielma. Maataloustieteiden laitos, Helsingin yliopisto. 54 s. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40757/maisterintutkielma%20Laanti.pdf?sequence=1>
- Palojatkumo yksityismetsiin -hanke. Väliraportti 27.11.2012 – 31.12.2013. Metsänomistajien liitto Järvi-Suomi, Kuopio. 3 s.
- Primmer, E. & Keinonen, E. 2006. Yhteistoimintaverkostot – Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman kokeiluhanke. Suomen ympäristö 45/2006. 82 s. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38768>
- Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella – METSO-yhteistoimintaverkostohankkeen väliraportti 2013. WWF Suomi, Helsinki. 12 s.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. 2011. Valtioneuvoston kanslia. 90 s. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>
- Rantala, M., Leskinen, L., Hujala, T. & Kurttila, M. 2011. Arvio METSO-ohjelman yhteistoimintaverkostohankkeiden vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista. Metlan työraportteja 202. 29 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp202.pdf>
- Rantala, M., Hytönen, M. & Koskela, T. 2012. METSO-yhteistoimintaverkoston seuranta 2011. Metlan työraportteja 233. 32 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2012/mwp233.pdf>
- Riistaa reunoilta – METSO yhteistoimintaverkosto -hanke. Loppuraportti 1.11.2011–20.12.2013. Suomen riistakeskus, Helsinki. 17 s.
- Sirkiä, S. 2012. Yhteistoimintaverkostot 2011. METSO-verkostohankkeiden vuoden 2011 raporttien yhteenveto. 85 s. Saatavissa: http://www.mmm.fi/attachments/metsat/metso/66Cx34baC/METSO_yhteistoimintaverkostot_2011_yhteenveto.pdf
- Sirkiä, S. 2013. METSO-yhteistoimintaverkostot 2012 – raporttien yhteenveto. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 14. 28 s. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/38882>
- Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. 2006. METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Luonno 3.11.2006. Moniste. 319 s.
- Talous-METSO – METSO-yhteistoimintaverkostohanke 2012–2014. Väliraportti 5.12.2013. Innofor Oy, Kangasala. 8 s.
- Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016. 2008. 13 s. Saatavissa: http://www.mmm.fi/attachments/metsat/5xjO3HxCx/METSON_periaatepaatos270308SU.pdf

Liitteet: Verkostohankkeiden taustatiedot ja haastatteluhyteenvedot

Liite 1 Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi

Taustatiedot ja haastatteluhyteenveto

Kesto

2010–2013.

Koordinoiva tah

Pohjois-Karjalan ELY-keskus.

Tavoitteet

Hankkeen tavoitteet säilyivät koko hankeajan samoina. Ne on tiivistetty hankkeen loppuraportissa seuraavasti:

- 1) Turvata ja palauttaa lähimetsineen monimuotoisia, kytkeytyneitä pienvesi- ja kosteikkoverkostoja, jotka edistävät METSO-ohjelman monimuotoisuustavoitteita, parantavat rupiliskon elinympäristöjen laatua ja samalla lieventävät ilmastonmuutoksen aiheuttamaa uhkaa lajin tulevaisuudelle.
- 2) Kehittää yksityistiloille (ml. yhteismetsä) vakiinnutettavissa oleva toimintamalli, missä a) avainlajin maaelinympäristöjen toistuvia hoitotoimia järjestetään kustannustehokkaasti osana tilojen muuta metsänhoitoa ja b) elinympäristöjen kytkeytyneisyyden edistäminen otetaan huomioon osana tilojen metsäsuunnittelua.
- 3) Kehittää yhtiöomaanomistajan (UPM-Kymmene Oyj) kanssa pysyvä toimintamalli, missä avainlajin kosteikko- ja pienvesielinympäristöjen turvaaminen riittävän laajoine lähimetsineen kytetään osaksi alue-ekologiset näkökohdat sisältäviä metsätaloussuunnitelmia ja näin varmistetaan elinympäristöjen laatu ja riittävä kytkeytyminen pitkälläkin aikavälillä.
- 4) Edistää ilmastonmuutoksen toimintamekanismien ja vaikutusten ymmärrettävyyttä lähiluonnosta löytyvin esimerkein ja rupiliskoa ilmastonmuutosmannekiinina käyttäen.
- 5) Kehittää ympäristökeskuksen ja yliopiston yhteistyötä, mikä edistää avainlajin ja METSO-elinympäristöjen turvaamiselle tärkeitä tutkimushankkeita sekä vuorovaikutusta opetuksessa.

Yhteistyötahot

ELY-keskuksen yhteistyötahot olivat sekä vuonna 2012 että vuonna 2013 väli- ja loppuraportin mukaan: Kutsu-Oskolan yhteismetsä, Suomen metsäkeskuksen Pohjois-Karjalan alueyksikkö, Pohjois-Karjalan metsänhoitoyhdistys, Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Joensuun Pop-muusikot ry/Ilosaarirock, kunnat (Joensuu, Tohmajärvi, Kontiolahti, Lieksa), seutuhallinto, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, UPM Metsä, Itä-Suomen yliopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja koulut.

Toimialue

Hankkeen kohdealueet sijaitsevat toisistaan erillisinä alueina Pohjois-Karjalassa Öllölän, Heinävaaran ja Hautajärvensalon seuduilla.

Loppuraportti

Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi - loppuraportti ajalta 1.1.2010–31.12.2013. Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Joensuu. 19 s.

Haastattelu: Ville Vuorio 18.2.2014.

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Toimintamallia voidaan käyttää metsätaloustoiminnassa metsänhoitoyhdistysten, Suomen metsäkeskuksen ja metsäalan yritysten toimesta. Hankkeessa luotiin vuoden testauksen tuloksena ”valmis kaava”, jota voidaan kehittää edelleen tutkimustiedon ja/tai käytännössä saatujen kokemusten pohjalta. Varsinaista jatkokehittämishanketta ei ole suunnitteilla. Suomen metsäkeskuksen Pohjois-Karjalan alueyksikkö jatkaa toimintamallin käyttöä sopivissa kohteissa. Myös Metsähallituksella on yksi rupiliskolampi Kolin kansallispuistossa ja UPM aikoo jatkaa rupiliskon suojelua.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Suurimpia esteitä lajinsuojelutoimintamallin soveltamiselle ja levittämiseksi ovat tiedon puute, epäluulot sekä se, ettei syytä toimintatavan käyttöön ymmärretä. Esteitä voidaan poistaa lisäämällä tietoisuutta lajista, sen uhanalaisuudesta ja siihen kohdistuvista ekologisista uhista. Käytännön suojelutoimenpiteiden toteutus helpottuu, jos ensin panostetaan tiedottamiseen edellä mainituista asioista. Suojelutoimien käytännön toteutusta edisti myös tieto siitä, ettei lajin suojelu vaadi suuria taloudellisia uhrauksia.

Maanomistajilla ei ollut ennakkoluuloja hankkeen toimintaa kohtaan.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Toimintatapaa voidaan soveltaa ilman rahoitustukea, jos se saadaan osaksi olemassa olevia käytäntöjä ja mielletään tärkeäksi. Yhdenkin ihmisen sitoutuminen voi olla ratkaisevaa.

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualla?

Neuvonnassa on tärkeää kasvokkain kohtaaminen maastossa. Olennaista on kunnioittava suhtautuminen ihmisiin ja kuunteleminen. Sen lisäksi mukana pitää olla kättä pidempää, esimerkiksi esite, jossa on perustelut ”sievässä muodossa”.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Hankkeessa ei pyritty palvelujen ja tuotteiden kehittämiseen. Hankkeen aikana toteutettuja palveluja olivat lajiesittelyt ja neuvonta hakkuiden yhteydessä sekä luennot yleisölle.

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

Hankkeen tavoitteena ei ollut yritystoiminnan kehittäminen, pääasia oli lajisuojelu. Pienimuotoista yritystoimintaa saattaisi kuitenkin olla kehitettävissä liittyen esimerkiksi luontomatkailuun tai kaavoitusta tukeviin asiantuntijapalveluihin.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Lampia voitaisiin kaivaa lisää. Tulossa kustannussopimuksen saanut kirja ja rupiliskolautapeliä tullaan tarjoamaan kustantajalle.

8) Miten yhteistoimintaverkostohankkeita (YTV) voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

Hankkeita voitaisiin käyttää todettujen ongelmien ratkaisemiseen, esim. rupiliskohankkeessa ongelma oli uhanalaisen direktiivilajin asuinlampien lähimetsien hakkuut. Vastaavia ongelmia liittyy sekä metsätalouteen että luonnonsuojeluun. Ongelmia voitaisiin ryhtyä ratkaisemaan uhanalaisista lajeista ja luontotyypeistä lähtien, laji tai luontotyyppi kerrallaan.

Päättäneille hankkeille yhteiset kysymykset:

9) Miten organisaatiosi aikoo tiedottaa hankkeen tuloksista vuoden 2013 jälkeen? Mikä on muiden tahojen rooli tiedottajina?

Hankkeen tiedotus vietiin loppuun vuonna 2013. Joulukuussa julkaistiin rupilisko-opas. Opasta ei ole julkaistu internetissä, koska hankkeella ei ole verkkosivuja. Hankkeessa mukana olleille maanomistajille ja kaivinkoneenkuljettajille lähetettiin henkilökohtaiset kiitoskirjeet. Kirjeissä on yhteenveto tehdyistä töistä ja saavutetuista tuloksista. Kirjeissä on myös kuvia toimenpiteiden työvaiheista.

METSO-toimijat voivat jatkossa tiedottaa hankkeen tuloksista omien kanaviensa kautta.

10) Miten organisaatiosi aikoo hyödyntää hankkeen tuloksia ja toimintatapoja omassa toiminnassaan jatkossa?

Pohjois-Karjalassa toiminta jatkuu tulevissa rupiliskolampien läheisissä metsissä hankkeen tuottamien toimintaohjeiden mukaan. Rupiliskolampien sijainti on ilmoitettu Metsäkeskuksen, metsänhoitoyhdistysten ja UPM:n tietojärjestelmiin. Metsäkeskus tarkistaa metsänkäyttöilmoituksista, onko hakkuualueilla rupiliskolampia. Jos hakkuuta on suunniteltu lampien läheisyyteen, niin ELY-keskus tulee mukaan metsänhoitotoimenpiteiden suunnitteluun.

Rupilisko -hankkeen kysymykset:

11) Hankkeessa haettiin toimintamallia, jossa avainlajin ja turvattavien elinympäristöjen kytkettyneisyyden vaatimukset voidaan ottaa huomioon osana yksityistilojen ja UPM:n metsien normaalia metsänhoitoa. Miten toimintamalli soveltuu muiden lajien kuin rupiliskon elinolojen kohentamiseen? Mitä muita lajeja toimintamallilla voitaisiin suojella?

Hankkeen toimintamalli sopii sellaisten lajien suojeluun, jotka ovat riippuvaisia metsälämmistä, ja joiden elinotolot vaativat lammen lähiympäristön säilyttämistä puustoisena. Näitä ovat esimerkiksi sammakot ja sudenkorennot. Toimintamalli edistää myös muiden lajien kuten vesiselkärangattomien ja vesilintujen viihtymistä.

12) Loppuraportin mukaan ”Kemeran mukaisia toimia tehtiin 92 hehtaarilla”. Minkälaisia toimia?

Hankkeen toimenpiteitä toteutettiin sekä ympäristötuen että luonnonhoitohankkeiden avulla. Toimenpiteet on kuvattu tarkemmin loppuraportin liitteessä.

13) Loppuraportissa todetaan, että metsänomistajille on syytä kertoa myös ”luonnonsuojelulain tiukemmat keinot elinympäristöjen turvaamiseksi”. Mitä nämä tiukemmat keinot ovat ja miten niitä käytetään Pohjois-Karjalan ELY-keskuksessa?

Rupilisko on ns. direktiivilaji, jonka suojeleminen perustuu luonnonsuojelulakiin. ELY-keskus valvoo luonnonsuojelulain toteuttamista alueellaan. Luonnonsuojelulain luvussa 8 on pakkokeinoja, joita ELY voi käyttää tarvittaessa. Rupiliskon suojeleminen yhteydessä pakkokeinoja ei ole käytetty.

14) Toimintamallia pilotoitiin UPM:n mailla. Aikooko UPM käyttää tai kehittää toimintamallia maillaan tulevaisuudessa?

UPM sitoutui hankkeen aikana suojelemaan rupiliskoa ja kaivoi sitä varten lampia. Yksi rupiliskon esiintymisen ydinalueista, ”rupiliskokeidas,” sijaitsee UPM:n mailla. UPM aikoo kaivaa uusia lampia ja kunnostaa vanhoja lampia myös tulevaisuudessa, jos konekalustoa on sopivasti paikalla ja ajankohta on sopiva.

Liite 2 Riistaa reunoilta – METSO-yhteistoimintaverkostohanke

Taustatiedot ja haastatteluyhteenveto

Kesto

2011–2013.

Koordinoiva taho

Suomen riistakeskus.

Tavoitteet

Loppuraportissa hankkeen tavoitteista todetaan: ”Riistaa reunoilta - METSO yhteistoimintaverkosto -hankkeen päätarkoitus oli pilotoida vaihettumisvyöhykkeiden luonnonhoitoa, luoda koulutusmateriaalia ja edistää luonnonhoidon kustannustehokkuutta virkistyskäyttämömahdollisuuksien kytköskäytön kautta. Tavoitteena oli laajentaa erityisesti metsästäjien luonnonhoitoinnokkuutta ja saada aikaan metsästäjien, metsänomistajien ja metsätalouden eri organisaatioiden omaehtoinen halu ja osaaminen hoitaa vaihettumisvyöhykkeitä paremmin... Hankkeen tarkoitus suuntautui hankkeen edetessä entistä vahvemmin vaihettumisvyöhykkeiden luonnonhoidon kehittämisprojektiksi, jossa tuotettiin hoito-ohjeet vaihettumisvyöhykkeiden hoidon edistämiseksi valtakunnallisella tasolla.”

Yhteistyötahot

Riistakeskuksen yhteistyötahot hankesuunnitelmassa (2011) olivat Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Metsähallituksen metsätalous, Suomen metsäkeskuksen Rannikon, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan alueyksiköt, Länsi-Suomen metsänomistajaliitto, Suomen luonnonsuojeluliitto, Metsä Group ja maanomistajat. Loppuraportissa näiden lisäksi yhteistyötahoina mainitaan ELY-keskukset, Kokkolan kaupungin metsäosasto, UPM, Vapo, Tornator Oy ja kaivinkoneyrittäjät.

Toimialue

Hankkeen viestinnän ja yhteistyötahojen toiminnan kautta hankkeen toimialueena oli koko Suomi; esimerkiksi vaihettumisvyöhykkeiden hoito-ohjeet sisällytettiin Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion uusiin Metsänhoidon suosituksiin (2014) ja hankkeen projektipäällikkö osallistui PEFC-sertifiointikriteerien päivittämiseen.

Hanke hyödynsi Suomen riistakeskuksen Kotiseutukosteikko Life -hankkeen toimijaverkoston ja kosteikkomallikohteiden ympäristöjä pilottikohteiden perustamisessa. Hankkeen aikana toteutettiin 14 vaihettumisvyöhykkeiden pilottikohdetta Parkanossa, Virroilla, Raaseporissa, Salossa, Perhossa, Siikalatvalla, Pyhäjärvellä, Pudasjärvellä, Limingassa, Simossa, Oulussa ja Puolangalla.

Loppuraportti

Riistaa reunoilta - METSO yhteistoimintaverkosto -hanke. Loppuraportti 1.11.2011–20.12.2013. Suomen riistakeskus, Helsinki. 17 s.

Haastattelu: Marko Svensberg 26.2.2014

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Hankkeen päätuote on vaihettumisvyöhykkeiden hoito-ohjeet. Niiden käyttäjiä ovat Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Suomen metsäkeskus, metsänhoitoyhdistykset, Suomen riistakeskus ja muut metsätalouden toimijat kuten metsäfirmit ja metsätalousyrittäjät. Riistanhoidosta metsäalalla on vähän materiaalia internetissä.

ELY-keskuksilla ei ole isoa roolia. ELY tekee kuitenkin kartoituksia (esim. perinnemaisemat) ja maatalouden yleissuunnittelua, johon voidaan sisällyttää vaihettumisvyöhykkeiden hoidon kohteita. Myös ProAgria maaseutukeskusten toiminta liittyy maatalousmaisemiin, pellonreunoihin ja perinnebiotooppeihin.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Suurin este on asenne ja ajattelutapa metsätaloudessa. Metsät eivät tuota pelkästään puuta vaan myös esimerkiksi riistaa, marjoja ja sieniä. Pitäisi saada metsäalalle riistanhoidolle myönteinen tahtotila. Kustannustehokkuus vaikuttaa ohjeiden käyttöönottoon. Riistanhoidon pitäisi olla kannattavaa metsätaloudelle; sen pitäisi tuottaa enemmän hyötyä kuin haittaa. Metsästävät maanomistajat voivat hyötyä riistanhoidosta. Kosteikoissa hyöty konkretisoituu nopeasti; esimerkiksi metsästäminen mahdollistuu omalla lammella. Erityisesti isommat maanomistajat voivat hyötyä riistaa huomioivista metsänkäsittelymenetelmistä myös metsästysmatkailun kautta.

Riistan huomiointi metsätaloudessa on usein hienosäätöä ja parhaissa tapauksissa myös säästyy kustannuksia kun jätetään esimerkiksi turhat alikasvoksen raivaukset tekemättä. Riistanhoitotoimenpiteitä pitäisi tehdä laajalla alueella, jotta niistä olisi hyötyä riistalajeille, jotka pääsääntöisesti liikkuvat laajoilla alueilla.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Toimintatapoja voidaan soveltaa vapaaehtoisuuteen perustuen. Riistanhoidosta kiinnostuneet ja innostuneet metsänomistajat voivat soveltaa niitä. Aktiivinen viestintä auttaa. Asia menisi laajemmalla rintamalla eteenpäin, jos sertifiointikriteereihin saataisiin sisällytettyä riistanhoito-ohjeita. Tällä hetkellä riistanhoitoon liittyviä parannusehdotuksia on vielä mukana PEFC-päivityksessä, mutta on epäselvää, mikä tulee olemaan lopputulos. Riistakeskuksella on edustaja mukana päivitystä tekevässä työryhmässä. FSC-sertifiointissa riistalle hyödyllisiä elementtejä ovat esimerkiksi leveämmät suojavuohyökkeet ja lehtipuiden suosiminen. Riistakeskus ei ole tällä hetkellä mukana FSC-sertifiointissa; ympäristöjärjestöt (jotka eivät osallistu PEFC:n toimintaan) edistävät riistaa hyödyttäviä asioita FSC:ssä.

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualle?

Ministeriöt voivat vaikuttaa tulosohjauksen kautta omien laitostensa (Suomen metsäkeskus, ELY-keskukset) toimintaan ja tutkimuksen suuntaamiseen. Valtio voi ohjata myös metsälain säädösten kautta, esimerkiksi vaikuttamalla metsälain 10 §:n kautta. Ongelmia aiheuttavat jyrkät rajat eri hallinnonalojen välillä.

RKTL ei ole osallistunut Riistaa reunoilta -hankkeeseen. Hankkeessa on kuitenkin hyödynnetty tutkimustietoja.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Metsästäjät omistavat kolmanneksen Suomen pinta-alasta. Otso metsäpalvelut, metsänhoitoyhdistykset ja metsäyhtiöt voivat sisällyttää riistan kannalta hyödyllisiä metsänkäsitteilymenetelmiä osaksi metsänomistajille suunnattua palveluvalikoimaansa.

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

Esimerkiksi Otson MetsäsuunnitelmaPlus voitaneen toteuttaa riistapainotteisena metsäsuunnitelmana. Koneyrittäjätkin voisivat kehittää riistanhoidon osaamistaan ja markkinoida sitä. Metsälaki tarjoaa valinnanvapautta, jonka pohjalta syntyy kysyntää monipuolisille metsänhoitopalveluille. Pitäisi olla myös tarjontaa.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Tulossa on Askel riistametsään -niminen valtakunnallinen kehittämishanke, jossa jalkautetaan Riistaa reunoilta -hankkeen tuottamia vaihtumisvyöhykkeiden hoito-ohjeita ja riistan elinymäristövaatimuksia käytäntöön, kehitetään toimintamalleja vähäpuustoisten ojitettujen soiden kunnostamiseen ja testataan luonnonhoitokannustinta.

8) Miten YTV-hankkeita voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

YTV:t ovat rahoitukseltaan liian pieniä, rahoitus 3–4 vuodelle menee pääasiassa palkkoihin. Vakituista hankevastaavaa ei kuitenkaan voida palkata. Rahoitusta pitäisi suunnata myös toimintaan, esimerkiksi toimintamallien testaamiseen.

Päätyneille hankkeille yhteiset kysymykset:

9) Miten organisaatiosi aikoo tiedottaa hankkeen tuloksista vuoden 2013 jälkeen? Mikä on muiden tahojen rooli tiedottajina?

Vaihtumisvyöhykkeiden hoito-ohjeita ei ehditty julkaista hankkeen aikana, koska piirroskuvi-tusta ei ehditty saada valmiiksi. Nyt ne ovat valmistuneet. Ohjeista tiedotetaan Tapion kanssa, tehdään Metsästäjä ja Jägaren -lehtiin neljän artikkelin sarja. Artikkelit tulevat myös internetiin. Lehtijuttuja pyritään julkaisemaan myös muualla, esimerkiksi metsäkeskuksen Metsään-lehdessä. Lisäksi on laadittu esitteitä messuja ja koulutuksia varten; niitä jaetaan ilmaiseksi.

Riistapainotteiset metsänhoitosuosituksukset -työryhmäraportti on tulossa internetiin ja julkaistaan myös kirjana. Se sisältää täydelliset ohjeet. Tapion uusissa Metsänhoidon suosituksissa (2014) ohjeet ovat tiivistetyksi.

10) Miten organisaatiosi aikoo hyödyntää hankkeen tuloksia ja toimintatapoja omassa toiminnassaan jatkossa?

Tulokset konkretisoituvat ja toiminta jatkuu 2-vuotisessa Askel riistametsään -hankkeessa. Suunnitteilla on myös Taiga Grouse Life -hanke vuosille 2016–2022, johon parhaillaan yritetään hakea rahoitusta. Riistaa reunoilta -hanke oli hyvä ”aloitusaskel” kohti isompia hankkeita.

Riistaa reunoilta -hankkeen kysymykset:

11) ”Se miten riistalajien elinympäristöjen hoidosta saadaan kannattavaa metsätaloudelle -tavoite jää pidemmän ajan tavoitteeksi.” Mitkä tahot voisivat ja miten voitaisiin kehittää luonnonhoidollisen riistanhoidon taloudellista kannattavuutta?

”Jos metsiä hoidettaisiin metsäkanalinnut huomioiden, niin silloin yksi mahdollisuus olisi hyötyä kanalintukantojen hyvinvoinnista tulevaisuuden puukaupoissa. Vahvat kanalintukannat voivat nimittäin olla hyvinkin merkittävä valttikortti, kun kaupataan metsäteollisuustuotteita Keski-Euroopan ympäristöasioita lisääntyvästi painottaville markkinoille. Metsäteollisuuden ja metsänomistajien kannattaisi panostaa metsäkanalinnut huomioonotettavaan metsänhoitobrändiin ja tämän kautta hyödyntää eurooppalaisten metsäkanalintuihin kohdistuva arvostus markkinoinnissaan, puhumattakaan muista imagohyödyistä. Keski-Euroopassa varsinkin metsoa arvostetaan hyvin korkealle, ehkä juuri sen harvinaisuuden vuoksi.”

PEFC-sertifiointin huono maine haittaa markkinointia – luontojärjestöjen mielestä se on viherpesua. Jos sertifiointikriteereihin sisällytettäisiin vahvemmin riista- ja luontopainotteisia kriteereitä, saattaisi maine parantua.

Suomessa on epäselvyyttä riistanhoidon taloudellisesta kannattavuudesta; ei tavallaan nähdä riistan arvoa. Kuitenkin esimerkiksi Kuusamon yhteismetsä saa jo 10–20 % tuloistaan metsästäjiltä, ja Lapissa paikalliset metsästäjät maksavat huutokaupattavista hirvenkaatoluvista jopa enemmän kuin eläinten lihojen arvo on.

Metsästysmaasta ei makseta kunnon korvauksia. Maaseudulla metsästyseuroihin on helppo päästä mukaan. Etelä-Suomessa on kuitenkin pulaa metsästyksmaista eikä seuroihin aina oteta juurikaan uusia jäseniä. Varsinkin etelässä olisi kysyntää metsästyksmahdollisuuksia tarjoaville yrittäjille.

12) ”Jotta maanomistajien omatoimista innostusta arkiluonnon hoitoon voitaisiin lisätä entisestään, niin METSON luonnonhoitokeinoihin tulisi kehittää uudenlaisia kannustimia. Kannustimien tulisi olla maanomistajien kannalta hyvin yksinkertaisia ja suuruusluokaltaan ne voisivat olla 500–3000 € riippuen luonnonhoitokohteen vaatimasta työmäärästä, kustannuksista ja aiheutuneista haitoista... Näiden kannustimien kehittämisessä tärkeintä olisi, että maanomistajaa ei rasiutettaisi monimutkaisilla hakemuksilla, päätöksillä ja velvoitteilla. Monet ehdotetuista toimenpiteistä ovat sellaisia, että maanomistajat voivat toteuttaa niitä itse eikä ulkopuolista suunnittelijaa tai toteuttajaa tarvita välttämättä lainkaan. Tämän tyyppinen

luonnonhoitokannustin tukisi maanomistajien arkiluonnon hoitoa ja edesauttaisi METSO-ohjelman tavoitteiden saavuttamista. ”Miten tämä ehdotus voitaisiin toteuttaa? Mikä taho voisi edistää asiaa ja välittää rahoitusta?

Kyseessä on Metsäkeskuksen tehtävä, jos rahoitus hoidetaan Kemera-rahoituksen kautta.

Esimerkki riistakeskuksen toiminnasta: Riistakeskus on aikoinaan saanut riistanhoitomaksuvaroista kokeiluhankkeisiin rahaa, jota on ohjattu starttirahatyypisesti erilaisiin kohteisiin, kuten kosteikon perustamista varten. Kun riistakeskus oli mukana hankkeessa kohteen laadun takaajana, ja maksoi 10 % kohteen kustannuksista, niin hankkeen oli helpompi saada rahaa muualtakin. Paikallisten pitää laittaa myös oma panos, muuten kosteikko voi jäädä hoitamatta. Kohde-ehdotuksista hyväksytään ne, joista paikalliset ovat sopineet keskenään ja laittaneet nimet papereihin. Rahoitustukea saavissa hankkeissa paikalliset tekevät pohjatyön. Yleensä taustalta löytyy joku innokas puuhamies.

Valtio on kustantanut kosteikkojen perustamista maakunnissa. Valtion rahoittamilla kosteikoilla ei ole ollut omistajuutta, ja siksi ne ovat monesti jääneet hoitamatta. Hankkeen omistajuus pitäisi olla maanomistajalla tai metsästysseuralla, jotta kosteikot pidetään kunnossa.

Esimerkki Amerikasta: Amerikassa kosteikkojen hoito on tehty helpoksi maanomistajalle, joka laittaa vain nimensä paperiin. Taustalla on laajapohjaista rahankeräystä vapaaehtoispuhjalta ja myös valtion resursseja Fish and Wildlife Servicen kautta. Esimerkiksi Ducks Unlimited -järjestö kerää rahaa sorsavesien hoitoon. Jokaisen sorsastajan pitää ostaa ns. sorsa-merkki ja näin saatuja tuloja käytetään elinympäristöjen kunnostamiseen. Amerikassa on saatu lintuharrastajatkin ostamaan merkkejä. Ne ovat piirrettyjä keräilymerkkejä, joiden teema vaihtuu joka vuosi.

Suomeen voitaisiin kehittää vastaavanlainen luonnonhoitomerkki, jolla rahoitettaisiin luonnonhoitoa. Maanomistajat voisivat esittää kohteita, joiden laadun tarkistaisi esimerkiksi riistakeskus tai Metsäkeskus. Merkki voisi toimia myös Euroopan tasolla, koska Euroopan sorsakantoja hoidetaan Suomessa. Huomattava osa läntisen Euroopan vesilinnuista pesii Suomessa.

- 13) ”Ohjeiden markkinointiin tulee panostaa tulevaisuudessa, jotta hankkeen tuottamat hyötyjä saadaan vietyä eteenpäin. Metsäalan toimijoiden kiinnostus ja halu toimia ohjeiden eteenpäin viemisessä on avainasemassa.”** Minkälainen olisi metsäalan toimijoiden (mhy, Metsäkeskus, ELY-keskus, metsäpalveluyrittäjät, metsäteollisuuden metsänomistajapalvelut) rooli ja työnjako ohjeiden soveltamisessa?

Viranomaistahojen tehtävänä on koulutus ja neuvontaa. Yrittäjät ja metsäteollisuusyritykset voivat sisällyttää riistanhoidon omiin metsänhoitopalveluvalikoimiinsa sekä soveltaa ja markkinoida ohjeita. Metsänhoitoyhdistysten rooli on muutoksessa.

- 14) ”Yhteiskunnan kannalta metsästäjien ja paikallisten ihmisten innostaminen ja osallistaminen monimuotoisuuden hoitoon on kustannustehokasta luonnon monimuotoisuuden edistämistä.”** Mitkä tahot voisivat toimia innostajina ja osallistajina?

Keskeisiä toimijoita ovat metsästäjät, metsästysseurat ja muut paikalliset yhdistykset sekä yksittäiset maanomistajat. Riistanhoitotöitä tehdään paljon harrastuspohjalta, esimerkiksi hoitamalla riistapeltoja. Viemällä riista-asiaa eteenpäin voidaan vaalia myös luonnon monimuotoisuutta.

Metsäalalla ongelmana, että ei haluta leimautua viherpiipertäjiksi. Asennemuutos on tarpeen. Metsäalan toimijoilla on keskeinen rooli koulutuksen ja palvelujen tarjoajana. Vaarana on myös, että metsäammattilaiset torppaavat kantohinnalla luonnonhoidolliset metsänhoitovaihtoehdot (esim. eri-ikäisrakenteisen metsänkasvatuksen).

Liite 3 Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta

Taustatiedot ja haastatteluhyteenveto

Kesto

2012–2013.

Koordinoiva taho

Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

Tavoitteet

Hankkeen tavoitteet olivat loppuraportin mukaan:

- 1) Tunnistaa koulutuksen ja kasvatuksen kannalta arvokkaita metsiä ja edistää näiden arvojen huomioimista päätöksenteossa.
- 2) Turvata koulujen ja päiväkotien lähimetsiä, joilla on ympäristökasvatuksen kannalta merkittäviä sosiaalisia arvoja sekä luonto- ja virkistysarvoja uudenlaisen yhteistyön avulla.
- 3) Edistää metsien hyödyntämistä koulujen ja päiväkotien opetustoiminnassa ja tarjota koulu-
laisille omakohtaisia luontokokemuksia.

Yhteistyötahot

Valtakunnallisen hankkeen yhteistoimintaverkoston muodostivat ohjausryhmän, työryhmän sekä mukaan liittyneiden koulujen ja päiväkotien sekä kuntien ja muiden maanomistajien edustajat. Ohjausryhmässä oli edustajia Luonto-Liitosta, Suomen ympäristökasvatuksen Seurasta, Biologian ja maantieteen opettajien liitosta, Kuntaliitosta, Suomen Latu ry:stä, maa- ja metsätalousministeriöstä, Suomen ympäristökeskus SYKEstä sekä Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiosta. Työryhmä koostui järjestöjen asiantuntijoista.

Toimialue

Hanke oli valtakunnallinen.

Loppuraportti

Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta 2012–2013: Loppuraportti. 2013. Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Helsinki. 30 s.

Haastattelu: Virpi Sahi 27.2.2014

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Käyttäjiä ovat erityisesti Helsingin, Espoon ja Lahden kaupungit, koska niillä on sopivat organisaatiot ja vastuuhenkilöt. Espoossa asiaa on viety kaavoittajien ja metsänhoitajien tietoon sekä tietojärjestelmiin (mm. paikkatietona kartoille). Lisäksi luontotalo Villa Elfvik suunnittelee jatkotoimenpiteitä kuten kiertävää luontokouluopettajatoimintaa. Helsingissä virastojen edustajia kokoontui suunnittelupalaveriin. Lahdessa ympäristöpalvelupäällikkö vie asiaa eteenpäin, esimerkiksi päiväkotimetsien sijainnit viedään kartoille jaettavaksi virastojen kesken. Lisäksi yksittäiset päiväkodit ja koulut ovat saaneet intoa ja ideoita toimintaansa.

Kunnat ovat koulujen ja päiväkotien lähimetsien tyypillisin omistaja. Hankkeessa kehitettiin suosituksia etenkin kuntien omistamien virkistymetsien käyttöä ja hoitoa ajatellen, mutta ideat ja toimintatavat ovat sovellettavissa kenen tahansa yhteistyöhalukkaan maanomistajan mailla eri puolilla Suomea.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Resurssipula, käytännössä nolaresurssit. Koordinaattori tekee hankkeen aikana aloittamansa koulumetsäoppaan loppuun vapaaehtoistyönä. Suomen luonnonsuojeluliitto (SLL) julkaisee oppaan elokuussa. Se on hankkeen viimeinen tuote. SLL tiedottaa oppaasta sen valmistuttua, ja myös hankkeen yhteistyökumppanit tiedottavat jäsenistöilleen.

Koulumetsähankkeeseen liittyvälle laajalle opettajankoulutuspaketille haettiin rahoitusta yhdessä Suomen ympäristöopisto SYKLIn kanssa Opetushallituksesta. Rahoitusta ei saatu. Hankesuunnitelma on edelleen hyödynnettävissä. SLL ei ole virallinen kouluttaja. Olisi hyvä tehdä yhteistyötä koulutusorganisaation kanssa.

Koulumetsäoppaan kirjoittaminen on luovaa, kaikki voimat vievää työtä. Oppaan valmistumisen jälkeen voisi ajatella seuraavaa aaltoa, esimerkiksi oppaan toimintaideoiden jalkauttamista verkostossa laajemmin ja uuden yhteistyökumppanin etsimistä. SLL:ssä on vapaaehtoisista koostuva ympäristökasvatustoimikunta, joka on kiinnostunut viemään asiaa eteenpäin.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Koulun tai päiväkodin yhteistyö maanomistajan kanssa ei sinänsä maksa mitään. Fasilitaattorin rooli on kuitenkin tärkeä ja vaatii rahoitusta, ellei kunnassa ole fasilitoivaa toimijaa kuten luontokoulua.

"Arki usein estää uudistukset, mutta hyvässä yhteisössä riittää voimia myönteiseen lisäpalikkaan."

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualle?

Hyvä tukitoimi olisi julkaisujen levittäminen tuoreeltaan. Kiinnostavin viestintä tulee yllättävästä tulokulmista. Epäselvää ketä Metsopolku.fi tavoittaa. Apua olisi myös rahoituskanavien selvittämisestä; rahoitusvinkeistä olisi apua esimerkiksi määräaikaisille hankekoordinaattoreille.

SLL käsittelee kovia poliittisia aiheita. Koulumetsät on pehmoaihe; se ei ole SLL:n ydintoimintaa, eikä aivan SLL:n isomman diskurssin keskiössä. Toisaalta ympäristökasvatusaiheena koulumetsät ovat ”kova” aihe, joka liittyy myös taajamametsien hoitoon, taajamien tiivistämiseen sekä lasten ja nuorten osallistamiseen. Koulumetsähanke on saanut toimintaympäristönsään paljon aikaiseksi, mutta ongelmana on, että koordinaattori ei voi siirtää asian jatkohoitoa kenellekään työntekijälle. Vapaaehtoisista koostuvan ympäristökasvatus toimikunnan toimintamahdollisuudet ovat rajalliset. Koulumetsäoppaan julkaiseminen kuitenkin turvaa jatkuvuutta.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Koulumetsien kannalta tärkeimmät metsänomistajat ovat kuntia. Kaupungeissa käytetään osallistamismenetelmiä, mutta niissä ei kohdata kouluja ja päiväkoteja eikä nuoria ja lapsia. Hankkeen pohjalta voidaan kehittää uudentyyppisiä vuorovaikutusperiaatteita ja osallistamiskäytäntöjä. Koulumetsien toteuttaminen edellyttää myös metsänhoitopuolella tahtoa uudentyyppisille toimintatavoille.

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

Julkinen sektori, kunnat ja koulut, voivat ostaa luontokasvatus- ja -koulutuspalveluja. Kuntien rahoitusmahdollisuudet ovat kuitenkin heikot. Luontokouluja on suljettu Suomessa. Koulumetsäkysely otettiin erittäin halukkaasti vastaan palveluna. Konsultoinnille saattaisi olla tarvetta.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Kaupunkimetsien suunnittelijoiden koulutukseen pitäisi sisältyä modernia tutkimustietoa metsien terveys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä luonnon monimuotoisuudesta toisiinsa liittyvinä asioina. Tähän asti taajamien tiivistämistä on pidetty hyvänä ympäristöpolitiikkana. Syntymässä on uusi buumi; nyt myös metsien terveysvaikutukset tulevat mukaan päätöksentekoon. Opettajien ja kasvattajien näkökulmasta työnjako kaavoituksen, puisto-osaston ja metsäosaston välillä on usein epäselvä.

Idea: Miten koulumetsähankkeen tulokset otettu mukaan maankäytön suunnitteluun (esim. Espoossa)?

8) Miten YTV-hankkeita voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

Koulumetsähankkeen olisi pitänyt olla pidempi, jäi kesken. Synkistää mielialaa. Syynä siihen, että SLL haki rahoitusta vain kahdelle vuodelle saattoi olla olettamus, että on helpompi saada rahoitusta lyhyelle ja pienelle kuin pitkälle ja isolle hankkeelle. Nyt puutteita paikataan palkattomalla vapaaehtoistyöllä. Rahoitusehdot ovat epäselvät.

Mihin pilottihankkeen tulokset laitetaan kun hanke loppuu? Pysyvät uudistukset pilottien avulla? Nyt vaarana, että rahoittajat tahtovat vain uutta luovia hankkeita. Kun hankkeessa on saatu aikaiseksi hyvä ja toimiva malli, niin sillä ei ole enää arvoa rahoittajalle? Tukea pitäisi olla tarjolla myös lopputuotteen markkinoinnille ja kohderyhmäviestinnälle, jotta toimintatapa vakiintuisi, tuotteistuisi ja alkaisi elää omaa elämäänsä. Olisi hyvä, jos onnistunut hanke voisi anoa jalkautusrahaa esimerkiksi vuoden ajaksi, jos näyttää että jalkautettavaa riittäisi. Hankkeen kehittymistä ei voi aina ennakoida suunnitteluvaiheessa, vaan vasta sitten kun toteutus on alkanut ja saadaan kohderyhmiltä palautetta: toimiiko idea.

Päätyneille hankkeille yhteiset kysymykset:

9) Miten organisaatiosi aikoo tiedottaa hankkeen tuloksista vuoden 2013 jälkeen? Mikä on muiden tahojen rooli tiedottajina?

Koulumetsäopas julkaistaan elokuussa 2014. SLL tiedottaa valtakunnallisesti. Hankekumppanit tiedottavat jäsenilleen.

10) Miten organisaatiosi aikoo hyödyntää hankkeen tuloksia ja toimintatapoja omassa toiminnassaan jatkossa?

SLL:n ympäristökasvatustoimikunta voi saada pontta rahoitushakemuksiin. Koulumetsäasiaa esitellään mahdollisesti Suomen luonnon päivänä elokuussa. Koulumetsä-hankkeen kotisivut on linkitetty SLL:n metsäsivuille.

Koulumetsät arvoonsa -hankkeen kysymykset:

11) ”Koulumetsätoiminta voi lisätä uutta yritystoimintaa, jos luontokouluopettajien kysyntä lisääntyy. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kunnissa kiertävien luontokouluopettajien toiminnan lisäämisen. Palvelun ostajana ovat kunnat ja kaupungit. Koulumetsätoiminta korostaa paitsi metsän luontoarvoja myös metsän kulttuurisia arvoja.” Keitä luontokouluopettajat ovat? Voiko luontopalveluyrittäjä tai metsäpalveluyrittäjä olla luontokouluopettaja?

Luontokouluopettajat ja ympäristökasvattajat voivat olla yrittäjiä. Toiminta sopii esimerkiksi luontopalveluyrittäjille. Luontokasvattajilla on LYKE (Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto) -verkosto. Palvelujen ostajia ovat kunnat ja kaupungit. On olemassa kunnallisia luontokouluja; ne ponnistavat luontopedagogiikasta, eli eivät ole metsätalouslähtöisiä.

12) ”Sähköisestä Koulumetsäkyselystä muodostui innovaatio eli työkalu, jonka käytöstä erityisesti kunnat ja kaupungit kiinnostuivat.” Kyselyn käyttö jatkossa? Kuka, missä, miten, milloin?

Koulumetsäkysely esitellään työkaluna koulumetsäoppaassa. Kysely on otettavissa käyttöön koulumetsäoppaasta.

13) ”Yhteistoimintamallia on hankkeen kuluessa sovellettu yksittäisen koulun/päiväkodin tasolla (jolloin maanomistaja on ollut joko kunta tai yksityinen) sekä kaupungin virastojen tasolla. Jälkimmäisessä tapauksessa yhteistoimintamallin sisältö on laajentunut keskusteluksi kaupungin ympäristökasvatuksen, maankäytön suunnittelun ja metsienhoidon ja -suojelun

***käytännöistä ja tarpeista virastojen kesken sekä koulujen ja päiväkotien näkökulmasta.”
Onko malli sovellettavissa muille organisaatioille, esim. matkailuyritys, senioriasuminen?***

Koulumetsähankkeen toimintamallia voidaan kehittää edelleen eri tarkoituksiin. Esimerkiksi matkailuyrityksille voitaisiin laatia tarkistuslista, jota voidaan hyödyntää kun tehdään yhteistyötä metsänomistajien kanssa. Senioriasujat ovat erityisryhmä, jonka liikkumiskyky on rajallinen; heille voisi olla tarvetta antaa mahdollisuuksia luonnon ihmettelyyn, esimerkiksi luontopolun avulla.

”Koulut eivät puhu metsänhoitajien kieltä.”

Metsäammattilaisten kielenkäyttö voi hankaloittaa yhteistyötä muiden alojen (esim. matkailualan) toimijoiden kanssa. Vaarana on, että keskustelut polarisoituvat.

14) *”Yhteistoimintaverkoston tuoma lisäarvo oli erilaisten toimijoiden ja tarpeiden saattaminen yhteen tavalla, johon heidän omat voimavaransa eivät muuten riittäneet.” Mikä voisi olla sopiva koordinoijataho kunta- tai aluetasolla?*

Kaupungeissa koordinaattorina voisi toimia ympäristökeskus, ympäristökasvatusosasto tms. Yleisesti kunnissa koulumetsätoiminta voisi kuulua opetuslautakunnan tai ympäristölautakunnan toimenkuvaan. Ympäristökasvatuspuoli ymmärtää maasto-opetuksen tarpeen. Opetushallinnossa ei aina ymmärretä maankäytön suunnittelun ja metsänhoidon todellisuutta. Opetuspuolella on tullut vastaan naiiveja käsityksiä metsäalasta, esimerkiksi ei ole ymmärretty metsän käytön yhteyttä maankäytön suunnitteluun.

Suomen Latu ry:n metsämörri on loistavaa toimintaa ja täyttää koulumetsähankkeen kriteerit. Koulumetsänäkökulma tuo mörri-toimintaan lisäelementin, yhteistyön maanomistajien kanssa. Mörri ja koulumetsähanke ovat täydentäneet toisiaan.

Liite 4 ”Kun toimeen tartutaan” – kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko!

Taustatiedot ja haastatteluyleenveto

Kesto

2012–2014.

Koordinoiva taho

Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK).

Tavoitteet

Hankkeen tavoitteena on parantaa luonnonhoitoa tekevien yrittäjien valmiuksia ja osaamista METSO-ohjelmassa tehtävien luonnonhoitotöiden alalla sekä parantaa luonnonhoitotöiden teettäjien ja tekijöiden verkottumista ja luonnonhoidon tekijöiden tunnettavuutta teettäjien keskuudessa (esim. luonnonhoitotöiden tekijälistan laatiminen). Lisäksi verkoston tavoitteena on edistää luonnonhoitoa esimerkkihoitokohteiden avulla.

Yhteistyötahot

Ammattikorkeakoulun yhteistyötahot hankesuunnitelmassa (2011) ovat Suomen metsäkeskus, Metsähallituksen luontopalvelut, metsänhoitoyhdistykset, koneurakoitsijat, metsäpalveluyrittäjät ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Lisäksi hanke on toteuttanut luonnonhoitotöitä Hämeenlinnan ja Lahden kaupungeille.

Toimialue

Hanke toimii Kanta- ja Päijät-Hämeen maakuntien alueella (Hankesuunnitelma 2011). Hankkeessa on toteutettu harjumetsän maisemanhoidollinen raivaus (4,3 ha) Asikkalassa, pähkinälehdon hoito (0,6 ha) ja lehtipuuvaltaisen vanhan laidunmetsän hoito (0,6 ha) Hämeenlinnassa, lehmuslehdon hoito (0,5 ha) Heinolassa sekä taajamalehdon hoito (0,3 ha) ja rantaluhdan hoitoraivaus (0,9 ha) Lahdessa.

Väliraportti

”Kun toimeen tartutaan” - kudotaan Hämeeseen luonnonhoitoverkko -yhteistoimintaverkostohankkeen väliraportti vuoden 2013 toiminnasta. Hämeen ammattikorkeakoulu, Evo. 5 s.

Haastattelu: Henrik Lindberg 20.2.2014

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Hankkeessa on pyritty tehostamaan ja aktivoimaan jo olemassa olevia toimintatapoja. Hankkeessa kehitetyt toimintamallit voisivat vakiintua osaksi metsäkeskuksen normaalia toimintaa ja

metsänhoitoyhdistykset ovat olleet jossain määrin kiinnostuneita hankkeen toimintavoista. Myös Metsähallitus ja yrittäjät voisivat olla mukana jatkokehittämisessä.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Suurin ongelma on kiinnostuksen puute. Luonnonhoitotoiminta on pienimuotoista ja siinä liikkuu vähän rahaa. Pienimuotoisuus haittaa toimintatapojen leviämistä laajempaan käyttöön. Luonnonhoitotoimintaa voitaisiin lisätä rahoitusta lisäämällä. Yksi mahdollisuus voisi olla, että suurilla alueilla operoivat toimijat erikoistuvat luonnonhoitotöihin; tässä mallissa matkakustannukset voivat kuitenkin muodostua ongelmallisiksi.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Ei voida toteuttaa ilman julkista tukea. Myös Metsähallitus ja kunnat toteuttavat luonnonhoitoa julkisella rahoituksella. Yksityismetsänomistajat eivät ole halukkaita maksamaan luonnonhoidosta, koska siihen voi saada julkista rahoitusta.

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualle?

Koulutus ja neuvonta ovat keskeisiä toimintatapoja. Ne ovat olleet ja ovat edelleen Metsäkeskuksen tehtäviä.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Pitäisi olla käytettävissä helppo luonnonhoitokortti tai -esite, jota voitaisiin hyödyntää metsänomistajille suunnatussa luonnonhoidon tiedotuksessa ja neuvonnassa. Talousmetsien luonnonhoidosta pitäisi tehdä samanlainen METSO-brändi kuin vapaaehtoinen luonnonsuojelu -brändi on. Luonnonhoidon pitäisi olla kaikkien tuntema, helposti ymmärrettävä ja selkeä työlaji metsänhoidossa. Tällainen työlaji ja siihen liittyvä esite pitäisi kehittää, jotta luonnonhoidon näkyvyys ja vaikuttavuus nousisi samalle tasolle vapaaehtoisen suojelun brändin kanssa.

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

Luonnonhoitoon liittyen on pienimuotoista yritystoimintaa. Sillä ei kuitenkaan elä. Luonnonhoitoyrittäjyys voi muodostaa pienen monipuolistavan lisän metsäpalveluyrittäjän toimintaan. Suurin osa niukoista julkisista luonnonhoitorahoitusvaroista menee vesi- ja ojahankkeisiin (60–70 %).

Luonnonhoitoon perustuvan laajamittaisen yritystoiminnan kehittäminen on illuusio.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Varsinaisia hankeideoita ei ole syntynyt. Hyviä voisivat kuitenkin olla tietyille alueille (esim. harjualueille) kohdistetut elinympäristölähtöiset, konkreettiset YTV-hankkeet. Esimerkkejä tällaisista hyvistä hankkeista ovat olleet paahdeympäristöjen ja lehtojen hoitohankkeet.

8) Miten YTV-hankkeita voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

Luonnonhoitotoimintaa on vaikea vakiinnuttaa rahan puutteen takia. Metsäkeskusvetoisilla toimintatavoilla voi kuitenkin olla jatkuvuutta. Kunnat voivat teettää luonnonhoitotöitä jos saavat rahoitusta jostain. Onko 3-vuotinen YTV-hanke tarkoituksenmukainen? Tarvittaisiinko pieni jatkorahoitus hankkeissa kehitettyjen toimintatapojen ylläpitämiseen?

”Kun toimeen tartutaan” -hankkeen kysymykset:

9) *”Yksi hankkeen luonnonhoitokohteista oli yksityisen maanomistajan ympäristötukialue, jossa luonnonhoitotyöt rahoitettiin KEMERA:n ympäristötuella. Ympäristötukisopimukseen liittyvien luonnonhoitotöiden toteuttaminen on toistaiseksi ollut valtakunnallisesti melko harvinaista. Verkoston toiminta tuotti hyödyllisen esimerkin, jonka avulla käytäntöä voidaan jatkossa kouluttaa eteenpäin”.* Miten toimintatavan vakiinnuttaminen voisi tapahtua käytännössä?

Ympäristötukikohteet antavat metsänomistajalle mahdollisuuden tehdä ekologisilla perusteilla luonnonhoitoa (esim. lehmuslehdon kunnostus muutaman päivän työllä) pienellä byrokralialla. Tämä luonnonhoitotöiden rahoitusmahdollisuus on jo olemassa. Sen käyttöä ja tiedotusta sen olemassa olosta pitäisi terävöittää. Kemera-uudistuksen pitäisi mahdollistaa tällaisen helpon tilaajalähtöisen rahoitusinstrumentin käyttö jatkossa. Kemeran uudistus on kokonaisuudessaan luonnonhoidon kannalta keskeisessä roolissa.

10) Mikä taho voisi koota ja ylläpitää toimijarekisteriä alueittain/valtakunnallisesti? Mistä ja miten rekisteritiedot olisivat saatavilla?

Metsäkeskus ja Metsähallitus ovat avaintoimijoita rekisterin ylläpidossa sekä alueellisesti (esim. maakunnittain) että valtakunnallisesti. Rekisteri voisi olla julkinen ja internetissä. Toimijakohtaisesti rekisterissä pitäisi olla tietoa yrityksen toimialueesta, osaamisesta, kalustosta sekä sen tarjoamista palveluista.

”Kun toimeen tartutaan” -hankkeessa hyödynnettiin Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Luonto- ja maisemapalvelujen teemaryhmän kokoamia yrityshakemistoja ja METO:n metsäpalveluyritysluetteloa. Niiden pohjalta ei löytynyt montaa aktiivista toimijaa.

11) Minkälaisia yrittäjiä hankkeessa mukana olevat luonnonhoitotoimenpiteiden toteuttajat ovat?

Hankkeen kohteiden luonnonhoitotoimenpiteiden toteuttajina ovat olleet UPM Silvesta, yksi metsänhoitoyhdistys metsureineen ja 3–4 pientä yhden tai muutaman hengen työllistävää metsäpalveluyritystä.

Otso Metsäpalvelut on ollut mukana hankkeen toiminnassa, mutta ei ole toteuttanut kohteita. Aktiivisesti mukana on ollut myös toinen metsänhoitoyhdistys, jonka metsurit ovat tehneet vastaavanlaisia luonnonhoitotoimenpiteitä aiemmin. Hankkeeseen osallistuneet yrittäjät ovat olleet päteviä ja innostuneita.

12) Miten metsänomistajille voitaisiin markkinoida luonnonhoitotöitä?

Luonnonhoitoa pitäisi markkinoida voimakkaammin. Tietoisuuden tasoa luonnonhoidosta pitäisi nostaa esimerkiksi tupailloissa ja alan lehtien (mm. Maaseudun tulevaisuus, Metsälehti, paikalliset metsälehdet) kautta.

Tiedotusta pitäisi profiloida ja suunnata erilaisille metsänomistajaryhmille. MTK suuntaa viestinsä keskivertometsänomistajalle eikä huomioi erilaisia metsänomistajaryhmiä (esim. etämetsänomistajat).

METSO-toimijat voisivat itse markkinoida luonnonhoitoa maanomistajille. Metsänhoitoyhdistykset ovat tiedottamisessa keskeisessä roolissa, mutta tiedotusta metsänomistajille ei pitäisi jättää niiden varaan.

Liite 5 Talous-METSO: Erirakenteinen metsänkasvatus METSO-kohteiden tukena kunnissa

Taustatiedot ja haastatteluyleenveto

Kesto

2012–2014.

Koordinoiva taho

Innofor Oy.

Tavoitteet

Hankkeen alkuperäiset ja edelleen voimassa olevat tavoitteet ovat:

- 1) Värvätä mahdollisimman moni kohdealueiden metsänomistajista mukaan hankkeeseen.
- 2) Etsiä kaikkien mukana olevien metsänomistajien kohdealueiden metsistä METSO-ohjelman kriteerit täyttävät kohteet sekä saada mahdollisimman moni omistaja hakemaan ko. kohteille rauhoitustarjousta ELY-keskuksesta.
- 3) Siirtää kaikki hankkeessa mukana olevien metsänomistajien METSO-kohteiden ulkopuoliset metsät erirakenteiseen metsänkasvatukseen vähintään hankkeen ajaksi. Tähtäimessä on kuitenkin metsänomistajan innostaminen siten, että muutos metsänhoidon luonteessa jää pitkäaikaiseksi.

Yhteistyötahot

Hankkeen ohjausryhmässä on 2 metsänomistajaa sekä ympäristöministeriön, Läntrisrannan kyläyhdistyksen ja Haapajärven kaupungin edustajat. Yhteistoimintamalliin kuuluu yhteistyö Suomen metsäkeskuksen sekä Suomen riistakeskuksen kanssa, jotka antavat asiantuntemusta hankkeelle ja valvovat toteutettavien metsän- ja riistanhoitotoimenpiteiden laatua. Lisäksi hanke on tehnyt yhteistyötä puunkorjaajayhtiöiden ja Riistaa reunoilta -yhteistoimintaverkostohankkeen kanssa. Hankkeen tavoitteena on myös tiedottaa hankkeesta alueen metsänomistajille, joita on noin 350.

Toimialue

Verkostossa kokeillaan uusien metsänhoitomenetelmien soveltamista virkistyksen ja matkailun kannalta merkittävillä alueilla Pohjois-Pohjanmaalla kolmessa kunnassa: Haapajärvellä, Kärämäellä ja Vihannissa. Hankkeen toiminta-alueen pinta-ala on yhteensä 11 500 hehtaaria.

Väliraportti

Talous-METSO – METSO-yhteistoimintaverkostohanke 2012-2014. Väliraportti 5.12.2013. Innofor Oy, Kangasala. 8 s.

Haastattelu: Juhani Saarikoski 21.2.2014

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Kun kyseessä on eri-ikäisrakenteisen metsänkasvatuksen ja METSO-ohjelman yhteensovittaminen, niin uusien toimintatapojen käyttäjiä ovat erityisesti pienet metsäpalveluyritykset. Innofor on kouluttanut pienyrityksiä, joilla on muutama monitoimikone ja jotka toimittavat hankkimaansa puuta sahoille.

”Myös suuremmat yritykset kuten Pohjanmaalla toimivat keskisuuret sahat ovat alkaneet käyttää hankkeen kehittämiä menetelmiä, syystä että ne saavat yläharvennuspohjaisista leimikoista sitä puuta mitä tarvitsevat kuten tukkia ja parrua eri mitoilla jolloin kuidun määrä jää minimiin.”

Eri-ikäiskasvatuksen käyttäjänä tulee olemaan myös juuri toimintansa aloittanut Arvometsä Oy (www.arvometsa.fi).

Toimintatapojen käyttäjiä ja jatkokehittäjiä ovat myös yksittäiset metsänomistajat, jotka osaavat vaatia erirakenteista metsänkasvatusta.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Toistaiseksi eri-ikäisrakenteista metsänkasvatusta on tarjonnut ainoastaan Innofor, joka on pieni ja tuntematon toimija.

”Metsäalan pienet toimijat suhtautuvat suopeasti eri-ikäishoitoon, koska hoidon periaate on saada mahdollisimman paljon tukkia ja muuta arvokkaampaa kuin kuitu. Tästä hyvä esimerkki ovat sahat, joita hankkeen vaikutuspiirissä on useita sekä sahoille puuta toimittavat pienemmät mp-yritykset. Tämän kaltaisia toimijoita olemme myös kouluttaneet.

Ylivoimaisesti suurin este ovat suuret toimijat, jotka tarvitsevat kuitupuuta. Heidän tavoite on saada kuitua mahdollisimman paljon. Sitä vastoin eri-ikäishakkuut tuottavat sahojen tarvitsemaa materiaalia ja sen arvokkuuden tähden se tuottaa metsänomistajalle moninkertaisen kantorahan.

Suuri este toimintatavan levittämiseksi on tähän mennessä ollut metsänhoitoyhdistykset, jotka näkevät toimijana heille perinteisen ja hyvän liiketoimen kuten avohakkuun-metsänviljelyn-taimikonhoidon tulevaisuudessa kutistuvan. Tyypillinen metsänhoitoyhdistyksen kanta on ’kyllä meiltä eri-ikäismetsänhoitoa saat’, mutta samaan hengenvetoon sanotaan ’ei niitä kohteita oikein ole missä sitä voidaan harjoittaa’.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Toimintatapoja voidaan soveltaa ilman valtion tukea hyvän suunnittelun avulla.

”Rahoitustuen tarve riippuu kuitenkin siitä kenelle palveluja tarjotaan ja kuinka monta päättäjää hankkeessa on. Talous-METSO hankkeen vaikutuspiirissä on metsänomistajayhtiö, johon asiakkuus on ollut helppo luoda, toisaalta mukana on pieniä metsänomistajia lukuisa määrä ja jokainen heistä päättää omasta kohdastaan. Toimintatapoja voidaan soveltaa suuremmille metsänomistajille ilman tukea, mutta jos hankkeessa on paljon metsänomistajia, on tuki välttämätön.”

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualle?

Kukaan Talous-METSO hankkeen alueen metsänomistajista ei ole tiennyt mitään METSO-ohjelman tarjoamista mahdollisuuksista. Metsäkeskus on ollut tiedottajana passiivinen. Metsänhoitoyhdistyksiltä tulee jonkin verran tietoa METSO-kohteista, mutta niiden toiminnassa on suurta alueittaista vaihtelua ja aktiivisuus riippuu henkilöstä.

”Näyttää että hankealueella olevat metsänhoitoyhdistykset eivät tuo METSO-mahdollisuutta esille millään tavalla.”

Innofor on ollut ylivoimaisesti aktiivisin METSO-toimija hankkeen toiminta-alueella (ELY-keskuksen lausunto).

Paikallislehdissä on Innoforin toimesta ollut hyödyllistä tietoa METSO-ohjelmasta (esim. Selänne-lehti). Ohjelmasta kaivataan lisää tietoa myös valtakunnallisesti. Metsonpolku.fi ei tavoita ikääntyneitä, jotka eivät surffaile internetissä. Parhaiten ihmiset tavoittaa sanomalehti, joka tulee kotiin.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Talous-METSO -hankkeen alue (11 500 ha) on liian suuri. Matkat ovat pitkiä ja esim. Haapajärvellä on 300 metsänomistajaa, joita on ollut vaikea tavoittaa. Kärämäellä on ollut kotikenttäetu, koska se on Juhani Saarikosken kotikunta. Yhtenäisempi alue olisi palvelujen kehittämisen kannalta tehokkaampi. Toiminta lähtee paremmin liikkeelle, kun toiminnassa on mukana pioneerimetsänomistajia.

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

Hankkeella luodaan pohjaa metsästysmatkailulle sekä metsä- ja luontomatkailulle; luodaan luontokohteita, joita kehtaa näyttää. Ei-puuntuotannollisten metsäarvojen vaaliminen on tärkeää tulevaisuutta varten.

Hankkeessa luodaan puitteita myös muulle luontomatkailuyrittäjyydelle. Luonto vaikuttaa mielenalaa ja mielenterveyteen; luontoa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi sairaanhoidossa.

Luontokohteita voidaan hyödyntää kouluopetuksessa. METSO-kohteissa on mm. historiaa, esim. tervahautoja. Kohteet ovat myös tutkimuksen kannalta kiinnostavia, esim. Kärämäellä on samalla kylällä paljon METSO-kohteita.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Luontomatkailu ja siihen liittyvät asiat.

8) Miten YTV-hankkeita voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

”Mielestäni Talous-METSOn toimintamalli tarjoaa jo erilaisen näkökulman, jossa nähdään metsä muunakin kuin läjänä sahattua puutavaraa. Tällainen toiminta on jo sen tähden arvokasta ja toimintaa kannattaa jatkaa, koska se tuo pysyvää muutosta.”

Talous-METSO -hankkeen kysymykset:

9) ”Merkittävin kokonaisuus on n. 42 ha (METSO-kohde), joka on muodostumassa yksityisen metsänomistajan, metsänomistajayhtiön, Kärämäen seurakunnan sekä Metsähallituksen yhteistyön tuloksena Innofor Oy:n vetämän Metso-hankkeen toimiessa rauhoitusprosessin kätilönä.” Miten metsäpalveluyrityksen toiminta ”kätilönä” tapahtuu käytännössä? Onko kätilöinti tuotteistettavissa palveluksi?

Forestor Oy hankki metsätilan, jossa oli METSO-kohde. Yksityismetsänomistaja osti vierestä metsää, josta tuli myös METSO-kohde. Koordinaattori otti yhteyttä Metsähallitukseen, joka tulee mukaan omalla METSO-kohteella. Kokonaisuuteen liitettiin myös seurakunnan omistama METSO-kohde.

Seurakunnan mukaan saaminen oli vaikeinta. METSO-suojelua esiteltiin kirkkoneuvoston kokouksessa; seurakunnalle tarjottiin METSO-kartoitusta ilmaiseksi, mutta seurakunta ei halunnut sitä. Juhani Saarikosken tuttu kirkkoneuvostossa alkoi kuitenkin kiinnostua asiasta ja seurakunta oli rahavaikeuksissa. Metsän hyödyntämisen vaihtoehtoina olivat avohakkuu tai METSO-suojelu. Seurakunta valitsi lopulta suojelun ja sai hyvän korvauksen 18 hehtaarin suojelemisesta.

Kätilöinti edellyttää, että METSO-kohteita on vierekkäin. Niputtamista on käytetty myös leimikoissa. Kätilöinti edellyttää myös hyvää paikallistuntemusta.

Kyseessä oli ainutkertainen tapahtumasarja, jossa käytettiin lobbausta. Malli ei ehkä ole tuotteistettavissa.

10) ”Hanke tuo uudenlaista näkökulmaa, ja avohakkuiden vähentyessä sekä eri-ikäishakkuiden että METSOkohteiden suojele mahdollistavat periaatteessa uutta yritystoimintaa kuten luonto-, metsä- ja metsästysmatkailu. Näistä mahdollisuuksista on tiedotettu kohdealueiden kunnille ja yrittäjille, mutta niiden systemaattinen kehittäminen vaatisi erillisen hankkeen ja rahoituksen.” Voisiko taloudellisen hyödyntämisen systemaattinen kehittäminen edistäminen olla osa jonkin julkisen aluehallinnon organisaation normaalia toimintaa? Metsäpalveluyritysten rooli ko. kehittämisessä?

ELY-keskus on keskeinen yritystoiminnan edistäjä.

”Metsäkeskuksen rooli epäselvä, metsäkeskuksen ongelmana on puuntuotantokeskeinen toiminta kuten metsänhoitoyhdistyksiensäkin. Kehittämiseen soveltuu parhaiten yksityinen metsäpalveluyritys, joka saattaa tarvittavat osapuolet yhteen.”

11) ”Eniten vaikeuksia on saada yhteys ei-paikkakuntalaisiin sekä yhteisomistuksissa olevien alueiden omistajiin kuten perikuntiin.” Miten tiedonsaantia voisi parantaa? Olisiko Suomen metsäkeskuksen tehtävä?

Innofor sai Metsäkeskukselta metsänomistajien nimet ja kiinteistötunnukset. Puhelinnumeroita piti etsiä Enirosta, joskus löytyi, joskus ei. Perikuntien edustajia on vaikea tavoittaa.

”Tässä hankkeessa nyt sattuu vaan olemaan paljon etämetsänomistajia sekä perikuntia, samoin pienipinta-alaisia metsätiloja.”

12) ”Metso-ohjelman tarjoamat mahdollisuudet ovat olleet omistajille yllättävää kyllä lähes täysin tuntemattomia. Ilmeisesti kaikki talousmetsäalan toimijat eivät aktiivisesti tuo esille METSO-ohjelman tuomia rauhoitusmahdollisuuksia, vaikka asiassa on suuria alueellisia vaihteluja.” Minkälaista on hyvin toimiva metsänomistajille suunnattu METSO-viestintä?

Metsonpolku.fi -sivut ovat hyvät, mutta niitä ei osata hakea. Paikallisuutisten METSO-jutut ovat helpottaneet työtä. Tieto herättää kiinnostusta. Paikallistason tiedotus yleisessä mediassa (sanomalehdet, paikallislehdet) on tarpeellista. Ei riitä, että vain yksittäiset toimijat tiedottavat.

Metsänhoitoyhdistykset vastustavat erirakenteista metsänhoitoa. Tosin suhtautuminen vaihtelee yhdistyksittäin. Viljelymetsätalous on metsänhoitoyhdistysten juttu.

”Kunnon metsämies ei METSO-kohteita kahtele.”

Kun ansaintalogiikka perustuu jaksolliseen metsänkasvatukseen ja hakkuisiin, on METSO rahan menettämistä. On ristiriitaista, että METSO-suojelu on taloudellisesti kannattavaa metsänomistajalle, mutta metsänhoitoyhdistyksille ja metsäammattilaisille taas ei. Metsänhoitomalli pitäisi uudistaa.

Liite 6 Paloatkumo yksityismetsiin

Taustatiedot ja haastatteluyhteenveto

Kesto

2012–2015.

Koordinoiva taho

Metsänomistajien Liitto Järvi-Suomi.

Tavoitteet

Hankkeen keskeiset tavoitteet olivat hankkeen alkaessa ja ovat edelleen seuraavat: paloatkumon aikaansaaminen yksityismetsiin (=toistuvat poltot samoilla seutukunnilla), kulotustaitojen ja kulu- tusaktiivisuuden parantuminen, metsänomistajien tietämyksen ja aktiivisuuden lisääminen, palo- lajiston ja lajien elinolosuhteiden tuntemuksen parantuminen sekä kulotusta toteuttavien verkos- tojen aikaansaaminen. Päättävöitteiden ohessa tavoitteena on myös metsäsertifioinnin vaatimusten parempi toteutuminen ja tiedonvaihto muiden verkostohankkeiden kanssa.

Yhteistyötahot

Metsänomistajaliiton yhteistyötahot hankesuunnitelmassa (2011): alueen metsänhoitoyhdistykset, metsänomistajat, paloviranomaiset, Metsähallitus, ELY-keskukset, Suomen metsäkeskus sekä urhei- luseurat, metsästysseurat, kyläyhdistykset ja Lionsklubit. Hankkeen ohjausryhmässä ovat edustajat Metsänomistajien liitosta, metsänhoitoyhdistyksistä, ELY-keskuksesta ja Suomen metsäkeskuksesta.

Toimialue

Hankkeen kulotusalueet sijaitsevat Metsänhoitoyhdistys Keski-Suomen, Metsänhoitoyhdistys Järvi- Savon (Etelä-Savossa) ja Metsänhoitoyhdistys Savotan (Pohjois-Savossa) alueilla. Vuonna 2013 kulotukset toteutettiin Kyyjärvellä, Lapinlahdella ja Pertunmaalla.

Väliraportti

Paloatkumo yksityismetsiin -hanke. Väliraportti 27.11.2012 – 31.12.2013. Metsänomistajien liitto Järvi-Suomi, Kuopio. 3 s.

Haastattelu: Jukka Hujala 26.2.2014

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Kulotuksen kehittäminen olisi tarpeen yksityismetsätaloutta palvelevissa organisaatioissa. Kulotus on palvelu, joka voisi olla osa metsänhoitoyhdistyksen toimintaa ja soveltuisi myös muille toimijoille kuten esimerkiksi Otsolle. Metsäkeskus voi hoitaa yleistä neuvontaa ja koulu- tusta, mutta ei toteutusta. Metsähallitus ja firmat hoitavat omat alueensa.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Riskialtius jarruttaa kulotuksen käyttöä. Monella ei ole osaamista eikä uskallusta. Kulotus on pieni ja rajallinen työmuoto. Keliolosuhteita ei pystytä ennakoimaan, sopiva ajankohta tulee vastaan yllättäen, mistä johtuen muut työt keskeytyvät. Kulotus ei ole kenenkään päätyö, ja harvalla on ylimääräisiä resursseja kulotusten toteuttamiseen.

Kulotusta pitäisi pyrkiä toteuttamaan kustannusperusteisesti ja kustannustehokkaasti. Koskaan ei kaikkia kulotuskustannuksia kuitenkaan pystytä perimään (kallista ja riskialtista hommaa).

Luonnosta johtuvat esteet eivät ole voitettavissa. Vastuuhenkilöitä voidaan kouluttaa. Kulotustaitojen karttumista voidaan tukea myös tarjoamalla tilaisuuksia tekemällä oppimiseen, jotta kulottajille kehittyisi varmuus omasta osaamisesta.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Sopivin tapa olisi talkootoiminta. Kulotuksia varten tarvitaan iso porukka, josta saatavissa kulottajia mukaan kun kutsu kuuluu. VPK:t käyttävät koulutuksessaan kulotustapahtumia, ovat mukana kulotusryhmissä. Suhtautuminen kuitenkin vaihtelee; sekä myönteistä että kielteistä suhtautumista. Paikoin palokunnat jopa karsastavat, pitävät kulotuksia tahallaan aiheutettuina ongelmina.

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualle?

Tarvittaisiin viestintää ja koulutusta kulotuksen eduista. Kouluttajien pitäisi osallistua kulotuksiin tietääkseen mistä puhuvat. Metsähallituksessa on kulotuksiin liittyvää biologista asiantuntemusta, sen hyödyntäminen olisi tarpeen. Metsähallitus ei ole vielä ollut Palojatkumo -hankkeessa mukana, tuleviin koulutuksiin on kuitenkin tulossa mukaan Metsähallituksen asiantuntijoita.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Kehitteillä ei ole suuria, uraauurtavia palveluja, vaan perinteisen kulotuspalvelun toteuttamista. Hankkeen toiminnan pohjalta saattaa kehittyä palveluja (esim. UPM:n säästöpuuryhmän polton kaltainen palvelu).

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

”Ei tämä kyllä bisnestä ole.”

Kulotuksesta on vaikea saada aikaiseksi yritystoimintaa. Kausiluonteista hommaa. Yksittäisellä asiantuntijalla voi olla kysyntää muihin organisaatioihin. Voi olla hyvä lisä yrittäjän tarjoamassa palveluvalikoimassa. Mahdollista myös erikoistua kulotusasiantuntijaksi oman organisaation sisällä.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Uusi hanke voisi olla tarpeen, jos halutaan että kulotuksen käyttö yleistyy. Käytön lisääminen edellyttää maan kattavaa koulutusta. Koulutuksen pitäisi olla tuettua; korvaus osanottajalle tai työnantajalle osallistumisesta. Kulutus voisi myös olla osa normaalia metsäalan koulutusta, on ollutkin, mutta jäänyt pois. Säästöpuiden poltto voisi olla koulutuksessa mukana.

Mikä on kulotuksen merkitys luonnon monimuotoisuuden kannalta? Tämä pitäisi selvittää muun muassa siksi, että metsäsertifioinnissa edellytetään kulottamista.

8) Miten YTV-hankkeita voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

Hankkeisiin tulisi sisällyttää seurantaosio, joka tehtäisiin muutaman vuoden jälkeen hankkeen päätyttyä (esim. SYKE tekisi sen). Näin todettaisiin, oliko hankkeella oikeasti vaikutuksia.

Palojatkumo-hankkeen kysymykset:

9) ”Kulotuskulttuurin aikaansaaminen ei käy hetkessä, vaan siihen tarvitaan useamman vuoden määrätietoinen työ. Tämän vuoksi jo alkuperäinen suunnitelma tehtiin vuosille 2012–2015.” Miten kulotusten toteuttaminen voisi jatkua vuoden 2015 jälkeen?

Valitettavasti kulotusta ei enää saada toimimaan koko Suomessa. Jotta kulotuskulttuuri säilyisi ja jatkuisi elinvoimaisena ainakin muutamilla alueilla, pitäisi saada nuoret innostumaan. Perinteistä kulotusosaamista pitäisi ylläpitää. Palojatkumojen aikaansaaminen samoille seuduille ja verkottuminen valtion kulotuskohteiden kanssa palvelisi lajistonäkökulmaa.

10) ”Hankkeen myötä kohdealueille on saatu nimettyä vastuuhenkilöt. He ovat metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöitä, jotka voivat toimia kulotusten johtajina. Kulotusvastuuta on siirretty jo muillekin henkilöille.” Pitäisikö kaikkiin metsänhoitoyhdistyksiin nimetä vastuuhenkilöt vai olisivatko Suomen metsäkeskuksen alueyksiköt parempi koordinaattoritaho? Onko muita toimijoita, jotka voisivat tehdä kulotusaloitteita ja koordinoita kulotuksia?

Metsäkeskuksella ei ole tällä hetkellä edellytyksiä koordinoita kulotuksia; kulotuksia tehdään vain jos löytyy innostusta, talkoohenkeä tai projektirahoitusta. Ei ole myöskään realistista, että kaikissa metsänhoitoyhdistyksissä olisi vastuuhenkilö. Jotkut metsänhoitoyhdistykset ovat niin suuria, että niihin tarvittaisiin useampi vastuuhenkilö.

11) Mitä tarkoittaa ”Kulotusvastuuta on siirretty jo muillekin henkilöille”. Kenelle, kuinka pysyviä nämä järjestelyt ovat?

Tässä tarkoitetaan metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöitä; kulotusvastuuta on siirretty myös muille metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilöille.

12) ”Kulotusten toteutuksesta on laadittu lyhyet seurantaraportit”. Miten niitä hyödynnetään?

Raporteissa kuvataan miten päädyttiin kulottamaan, miten työ eteni ja minkälaisesta kulotuksesta oli kyse. Raportteja hyödyntävät kulotuksista vastaavat henkilöt ja hankkeen ohjausryhmän jäsenet. Raportit on tarkoitettu laittaa hankkeen loppuraporttiin.

Liite 7 Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella

Taustatiedot ja haastatteluyhteenvedo

Kesto

2012–2015.

Koordinoiva taho

WWF Suomi.

Tavoitteet

Hankkeen tavoitteena on parantaa puustoisten perinneympäristöjen tilaa sekä monimuotoisuusarvoja ekologisesti ja taloudellisesti kestävä luonnonlaidunnuksen kautta. Hankkeen yksityiskohdaisempia tavoitteita ovat:

Muodostaa Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien alueelle toimintaverkosto, jonka tavoitteena on puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella.

Edistää yksityisten metsänomistajien sekä laiduneläintenomistajien välistä yhteistyötä metsälaitumien hoitamiseksi Varsinais-Suomen ja Satakunnan alueella.

Esitellä jo esimerkillisesti toimivien laidunryttäjien toimintaa.

Tehdä tunnetuksi puustoisten perinneympäristöjen lajiston tilaa mallikohteen avulla.

Lisätä eri sidosryhmien tietoisuutta puustoisten perinneympäristöjen hoidosta ja kunnostuksesta.

Laatia luonnonlaidunlihalle kriteeristö Suomessa, kertoa kuluttajille luonnonlaidunlihan tuotannon ympäristöhyödyistä ja lisätä pidemmällä tähtäimellä puustoisten perinneympäristöjen laidunnuksen taloudellista kannattavuutta hoidon jatkumisen turvaamiseksi.

Yhteistyötahot

Hankesuunnitelmassa (2011) WWF:n yhteistyötahot ovat hankkeen toisena päävastuullisena toteuttajana toimiva Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Varsinais-Suomen perinnemaisyhdistys, Pihvikarjakasvattajien liitto ry, Varsinais-Suomen ELY-keskus, Metsähallituksen Etelä-Suomen luontopalvelut ja metsänhoitoyhdistykset hankealueella. Vuoden 2013 väliraportissa mainitaan lisäksi Uudenmaan ELY-keskus, Keski-Suomen ELY-keskuksen vetämä HÄÄVI-hanke, Suomen Talousseura, ProAgrian Laidunpankki -verkkopalvelu ja Jyväskylän yliopiston PUTTE-tutkimusryhmä.

Toimialue

Hanke toimii Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien alueella. Hankkeella on myös valtakunnallista vaikuttavuutta muun muassa koska Tapion uusien metsänhoitosuosituksen laadinnassa on hyödynnetty hankkeen tuloksia ja kokemuksia.

Väliraportti

Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella – METSO-yhteistoimintaverkostohankkeen väliraportti 2013. WWF Suomi, Helsinki. 12 s.

Haastattelu: Panu Kunttu 25.2.2014

Kaikille hankkeille yhteiset kysymykset:

1) Ketkä ovat hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen käyttäjät ja jatkokehittäjät hankkeen jälkeen? Missä niitä voidaan käyttää?

Hankkeella on ollut kaksi pääasiallista toimintatapaa:

1. Neuvonta kohteiden löytämiseksi ja kohteiden kunnostuksen aloittaminen: Etsimisessä ja kunnostamisessa tähän asti olleet mukana ELY-keskukset, metsänhoitoyhdistykset, Metsäkeskus, Metsähallituksen luontopalvelut ja Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys. Toiminta on ollut vahvasti alueellista, keskittynyt Varsinais-Suomeen ja Satakuntaan. Metsänhoitoyhdistyksiä on onnistuttu aktivoimaan, mhy Lounametsän ja mhy KiiKisSuon edustajia on osallistunut tilaisuuksiin. Myös Markus Nissinen Metsänomistajien liitto Länsi-Suomi ry:stä on osallistunut tilaisuuksiin.

Hankkeen roolina on ollut toimijoiden yhteen kokoaminen ja tiedon välittäminen. Hankkeessa on panostettu viestintään.

Hankkeen toiminta muuttui; alun perin oli ajatus, että hankeneuvojat (Pauliina Ukkonen ja Jukka Tobiasson) olisivat voineet tehdä tukihakemuksia. Ei kuitenkaan haluttu mennä ProAgrian tontille. Nyt hankeneuvojat ohjaavat tuen hakijat ProAgrialle, jossa tehdään yksityiskohtaiset suunnitelmat (ELY:istä saa yleisemmän tason neuvontaa).

2. Luonnonlaidunlihan sertifiointi: WWF on tehnyt jo osuutensa eli luonut luonnonlaidunlihan kriteerit yhdessä Suomen Pihvikarjaliiton ja Suomen Lammasyhdistyksen kanssa. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio on koonnut jatkokehittäjäryhmän, joka tekee jatkohankehakemuksen yhdessä Pihvikarjaliiton ja Lammasyhdistyksen kanssa. WWF on lupautunut jatkossa osallistumaan ohjausryhmään. Sertifiointi ei ole WWF:n ydintoimintaa, jota on ekologisesta puolesta huolehtiminen.

2) Mitkä ovat hankkeiden tuottamien toimintatapojen soveltamisen ja levittämisen suurimmat esteet? Miten ne voitetaan?

Ongelmana on epä tietoisuus siitä miten maatalouden tuet tulevat kehittymään. Yleensä tukia haetaan keväällä. Nyt ei vielä ole tietoa minkälaiset kohteet ovat seuraavalla rahoituskaudella (2014–2020) oikeutettuja tukeen. Tuen saantiin tulossa toinenkin välivuosi, koska mahdollisia keväällä 2014 myönnettäviä tukia voi käyttää vasta vuonna 2015 (uusien tukisopimusten ei tehty myöskään vuotta 2013 koskien).

Ongelmana on myös laiduneläinten vähyys. Kunnostuskohteita on paljon. Laiduneläinten puute on toimintaa rajoittava tekijä. Kunnostuskohteen pitäisi olla vähintään 10 hehtaarin kokoinen,

jotta eläinten omistajan kannattaisi tuoda eläimiä paikalle. Kohteen pitää muutenkin olla laidunnuksen kannalta mielekäs.

Esteiden voittamisessa taloudellinen tuki on ratkaisevassa asemassa. WWF:n edustaja (Elina Erkkilä) on ollut mukana rahoituskauden 2014–2020 maataloustuen kehittämistyössä.

3) Voidaanko hankkeen tuottamia toimintatapoja soveltaa muualla ilman valtion rahoitustukea?

Hyvin pienessä mittakaavassa kyllä. Kun käytetään laiduneläimiä, on toiminta tukiriippuvaista; laiduneläimiä ei liikutella ilman rahaa. Alkukunnostusta voidaan tehdä talkooporukalla.

Viestintätoimija tarvitsisi tukea. Ei kuitenkaan yhtä selkeää viestintätoimijaa; puustoisten perinneympäristöjen vaaliminen ei ole selkeästi minkään tietyn toimijan vastuulla. ELY:t ovat tiedotaneet jonkin verran, mutta ELY:illä on keho rahoitustilanne. On paljon toimijoita, jotka tekevät jotain asiaan liittyvää. Usein elinkeinonäkökulma on prioriteetti.

4) Minkälaiset julkisen hallinnon ei-rahoitukselliset tukitoimet (esim. neuvonta, koulutus, valtakunnalliset viestintäkanavat) voisivat auttaa hankkeen tulosten ja toimintatapojen soveltamisessa muualla?

Neuvonnan tehostamisen tarve on tullut usein esille (mm. Laanti 2013). Neuvonnan tarpeen tunnistaminen muutti hankkeen suuntautumista. Kokemukseen perustuva, konkreettinen neuvonta on tarpeen erityisesti perinnebiotooppien hoidon aloitusvaiheessa. Yleisen tason neuvonta riittää tiettyyn pisteeseen asti, mutta tarvitaan myös tarkempaa, tilakohtaista neuvontaa; ”mitä minä voin tehdä tässä tilanteessa ja näissä olosuhteissa”. Yleisen tason neuvonta (esim. etämaan-omistajille) sopisi ELY:ille. ProAgria maaseutukeskus on keskeinen tilasuunnitelmien tekijä. ProAgria laskuttaa tilasuunnitelmien teosta.

5) Minkälaisia palveluja voidaan kehittää metsänomistajille hankkeen tulosten pohjalta?

Neuvontapalveluille olisi tarvetta. Gradu (Laanti 2013) osoitti oikeiksi jo aiemmin tunnetut ongelmat. Tarvitaan neuvojia, jotka ovat itse maaseutuyrittäjiä tai tuntevat maaseutuyrittäjyyttä laajemmin. Luonnonhoito pitäisi saada osaksi maaseudun yrittäjyyttä; luonnonhoidosta voi kehittää sisältöjä uusiin maaseutuelinkeinoihin.

6) Voidaanko hankkeen tulosten pohjalta kehittää yritystoimintaa?

Linkittyy edelliseen vastaukseen. Uusi luonnonlaidunlihan sertifiointi -innovaatio edistää yritystoimintaa. Muita mahdollisuuksia liittyy moniarvoiseen ja moniulotteiseen luonnonhoitoyrittäjyyteen.

7) Onko hankkeen aikana syntynyt uusia pilotti/kokeiluhankeideoita?

Neuvontaa tarvitaan jos halutaan saada asiat pitkäjänteisesti kuntoon. Neuvontapalveluja pitäisi olla saatavissa ilmaiseksi tai riittävän halvalla. Tukirahoitusta tarvitaan, jotta toiminta voisi olla riittävän laaja-alaista.

Monia asioita pitää laittaa kuntoon, pelkkä viestintä ei riitä. Viestinnällä voidaan lisätä hyväksyttävyyttä. Tarvitaan käytännönläheistä ja suunnattua neuvontaa. Kohdennetut yhteydenotot

ovat kustannustehokkaimpia, esim. aktiivinen yhteydenotto arvokkaimmille kohteille, jotka inventoitu maakunnittain (ELY:jen Maakunnallisesti arvokkaat perinneympäristöt -selvitykset).

Jukka Tobiasson on muuttanut Ahvenanmaan Brändöhön, mutta hän toimii edelleen myös Paraisilla. Ahvenanmaalla perinnebiotooppien hoito on paremmalla tolalla. Metsälaiduntaminen on Ahvenanmaalla osa maatilataloutta. Ahvenanmaalla on luonnonlaidunlihan kriteerit täyttäviä tiloja. Manner-Suomella ja Ahvenanmaalla voisi olla annettavaa toinen toisilleen.

8) Miten YTV-hankkeita voisi kehittää pysyvien uudistusten pilotteina?

Osa hankkeista on sellaisia, että olisi tarvetta jatkohankkeelle. Muutokset ovat hitaita.

Puustoiset perinneympäristöt -hankkeen kysymykset:

9) ”Näyttää siltä, että METSO:n tarjoama näkökulma, siis metsänomistajien ja puustoisten perinneympäristöjen näkökulma, on aiemmissa muiden toimijoiden hankkeissa jäänyt vähemmälle ja siten hanke on pystynyt tarjoamaan uutta kokeneille ja hanketoiminnassa päteville toimijoille.” Minkälaista yhteistyötä hanke on tehnyt metsäorganisaatioiden kanssa?

Hankkeen alussa otettiin yhteyttä metsänhoitoyhdistyksiin, joista muutamiin saatiin hyvä kontakti. Uutiskirjeet menevät jokaiseen hankkeen toiminta-alueen metsänhoitoyhdistykseen. Metsänhoitoyhdistysten väkeä on osallistunut laiduntreffeille. Myös Länsi-Suomen metsänomistajien liiton edustaja on ollut mukana laiduntreffit-tilaisuudessa. Hankkeesta on tiedotettu Metsäkeskuksen Lounais-Suomen alueyksikölle.

Hanke on ollut ilmainen yhteistyötarjous metsälalle. Osa metsätoimijoista on ottamassa perinnemaisema-asiaa mukaan toimintapalettiin. Nousiaisissa metsänhoitoyhdistys oli mukana perinneympäristön suunnittelussa.

Suhtautuminen perinneympäristöjen hoitoon on henkilöstä riippuvaista. Ympäristönsuojeluun käytettävien rahojen väheneminen metsäorganisaatioissa voi vähentää toimintamahdollisuuksia.

Metsäorganisaatioilla on sijansa puustoisten perinneympäristöjen hoidossa: metsäammattilaiset tuntevat hyvin paikat, ihmiset, käytännön toimenpidevaihtoehdot ja puun käyttömahdollisuudet.

10) ”Hanke pyrkii myös saattamaan yhteen maanomistajia, jotka kaipaavat laiduneläimiä mailleensa ja laiduneläinomistajia, jotka tarvitsevat luonnonympäristön laidunmaita eläimilleen vuokrattavaksi. Esimerkiksi laiduntreffit ja Laidunpankki ovat sopivia foorumeita tähän.” Minkälaista yhteistyötä hankkeella on ProAgria maaseutukeskuksen ja sen laidunpankki-verkkopalvelun kanssa?

Pirkanmaan ProAgria hoitaa laidunpankki-verkkopalvelua. YTV-hanke ohjaa kiinnostuneita laidunpankin käyttäjiksi. ProAgrialle Lounais-Suomi on ollut katvealue. Hanke on auttanut laajentamaan Laidunpankki-verkkopalvelun palvelutarjontaa.

11) ”Gradun (Laanti, S. 2013: Viljelijöiden näkemyksiä puustoisten perinnebiotooppien hoidosta) tuloksissa vastaajat ilmoittivat perinneympäristöjen hoitamisen ongelmiksi suuren työmäärän, mahdollisista virheistä koituvien sanktioiden pelon, lisärehun antamisen kiellon, riittämättömän taloudellisen tuen, perinneympäristön ja kylönurmen yhteisaitauskiellon sekä tuen

hakupapereiden täyttämisen hankaluuden. Vastaajilta kysyttiin parannusehdotuksia puus-toisten perinneympäristöjen hoidon kehittämiseen. Useimmin vastauksissa mainittiin talou-dellisen tuen nostaminen, tukiehtojen lievennys, käytännön hoitotyön helpottaminen, hakupa-pereiden yksinkertaistaminen sekä neuvonnan lisääminen.” Vaikuttavatko gradun tulokset hankkeen toimintaan? Voiko hanke pyrkiä parantamaan tilannetta? Miten esiin tulleita ongelmia voisi ryhtyä ratkomaan?

Gradu on vahvistanut hanketta. Sen tulokset eivät ole maata mullistavia. Ongelmat ovat olleet tiedossa aiemminkin. Tutkimus osoittaa oikeiksi aiemmin esitetyt käsitykset. Erityisesti neuvontaa toivotaan lisää. Neuvonnassa pitää olla asiakaslähtöinen, pitää tuntea ongelmat. Myös tukeen liittyvät ongelmat (mm. suuruus ja tukiehdot) keskeisiä. Gradun tuloksia on esitelty ministeri-öille ja SYKE:lle.

Gradu ei ollut osa YTV hanketta vaan sen kanssa rinnakkainen itsenäinen hanke WWF:ssä.

12) ”Tärkein innovaatio ja muutos alkuperäisessä hakemuksessa esitettyyn hankkeeseen on tähän asti ollut kahden pitkän käytännön työn kokemuksen omaavan karjankasvattajan neuvon-tapalveluiden tarjoaminen kiinnostuneille maksutta. Saadun palautteen perusteella tällai-selle neuvontapalvelulle on kysyntää, sillä laidunnuksen tai muun hoitotyön aloittamisessa on usein runsaasti käytännönläheisiä kysymyksiä, joihin ei maksutta tahdo saada vastausta. Näin ollen tähän katsotaan tarpeelliseksi panostaa jatkossakin.” Miten tällainen käytännön asiantuntijoiden neuvontatyö voitaisiin organisoida jatkossa? Olemassaolevat yhdistykset (esim. Suomen lammasyhdistys ry ja sen aluekerhot) tai maaseutuyrittäjät neuvojina?

On olennaista, että asiasta kiinnostunut ihminen voi soittaa vertaiselleen. Vertaisuus maaseutu-yrittäjänä madaltaa kynnystä yhteydenottoon. On saatu hyvää palautetta. Alueviranomaisen rooli palvelun mahdollistajana, ostajana ja/tai välittäjä? Asiavastuu voisi olla ELY-keskuksella, voisi hoitaa toiminnan koordinoinnin. Yhdistykset ovat usein pieniä ja toimivat pienillä resursseilla.